

Tartu Ülikool  
Sotsiaalteaduste valdkond  
Ühiskonnateaduste instituut  
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

**NÕUANDED LASTE KASVATAMISEKS AJAKIRJADES NÕUKOGUDE  
NAINE JA EESTI NAINEN NÕUKOGUDE AJA LÕPUL JA  
TAASISESEISVUNUD EESTIS**

**Bakalaureusetöö**

Linda Eensaar

Juhendajad: Triin Kurrikoff (PhD)

prof. Veronika Kalmus

Tartu

2016

## **SISUKORD**

<b>1 SISSEJUHATUS .....</b>	<b>4</b>
<b>2 KIRJANDUSE ÜLEVAADE JA UURIMUSE EESMÄRK .....</b>	<b>6</b>
2.1 Kasvatuse väärtused ja -stiilid .....	6
2.2 Laste kasvatamine Nõukogude Eestis ja taasiseseisvunud Eestis .....	10
2.3 Mediatiseerumine. Eesti meedia üleminekuajal .....	12
2.4 Uurimuse eesmärk, hüpotees ja uurimisküsimused .....	14
<b>3 METOODIKA .....</b>	<b>16</b>
3.1 Valim .....	16
3.2 Uurimismeetod ja analüüsimeetod .....	18
<b>4 TULEMUSED .....</b>	<b>21</b>
4.1 Loo tunnused .....	21
4.1.1. Loo paiknemine ja loo tüüp .....	21
4.1.2. Lugude autorid ja informatsiooniallikad .....	22
4.1.3 Nõuannetes pöördumine vanemate poole .....	23
4.1.4 Nõuanded vastavalt laste soole .....	23
4.1.5 Nõuanded vastavalt laste vanusele .....	24
4.2 Nõuannete valdkonnad .....	25
4.2.1 Nõuannete valdkonnad valitud aastakäikudest stagnatsiooniaja lõpuperioodil (1980-1981) .....	26
4.2.2 Nõuannete valdkonnad poliitilise läbimurde ja taasiseseisvumise eel (1986-1987) .....	26
4.2.3 Nõuannete valdkonnad uue riikliku korra rajamise perioodil (1992-1993) .....	27
4.2.4 Nõuannete valdkonnad majandusliku stabiliseerumise perioodil (1998-1999) .....	27
4.2.5 Nõuannete valdkonnad uue teelahkme perioodil (2004-2005) .....	28
4.3 Nõuannetes edasiantavad väärtused .....	29
4.3.1 Väärtused stagnatsiooniaja lõpuperioodil esinenud nõuannetes (1980-1981) .....	30
4.3.2 Väärtused poliitilise läbimurde ja taasiseseisvumise eel (1986-1987) .....	31
4.3.3 Väärtused uue riikliku korra rajamise perioodil (1992-1993) .....	32
4.3.4 Väärtused majandusliku stabiliseerumise perioodil (1998-1999) .....	33
4.3.5 Väärtused uue teelahkme perioodil (2004-2005) .....	33
4.4 Kasvatustiilid nõuannetes .....	34
4.4.1 Autoritaarset kasvatustiili esindavad nõuanded .....	35
4.4.1 Autoriteetset kasvatustiili esindavad nõuanded .....	36
4.4.2 Järeleandlikku kasvatustiili esindavad nõuanded .....	37

4.4.4 Mittekaasatud kasvatusstiili esindavad nõuanded.....	38
<b>5 JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON .....</b>	<b>40</b>
5.1 Vastused uurimisküsimustele.....	40
5.2 Meetodikriitika.....	43
5.3 Arutelu ja ettepanekud edaspidisteks uuringuteks.....	44
<b>6 KOKKUVÕTE.....</b>	<b>48</b>
<b>8 SUMMARY .....</b>	<b>50</b>
<b>9 KASUTATUD KIRJANDUS .....</b>	<b>52</b>
<b>10 LISAD .....</b>	<b>55</b>
<b>Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks .....</b>	<b>59</b>

# 1 SISSEJUHATUS

Käesolev bakalaureusetöö põhineb ning on edasiarendus minu seminaritööst „Nõuandeid laste kasvatamiseks ajakirjades Nõukogude Naine ja Eesti Naine aastatel 1986, 1992 ja 1998“.

Ajakirjanduse üks rollidest on inimesi informeerida ja sealhulgas ka nõu anda. Üheks rolliks on veel kultuuri ja valitseva ideoloogia jätkuvuse tagamine (McQuail 2000). Seega on ilmselge, et erineva riigikorraga riikides võib ajakirjanduse ja meedia sisu ning olemus olla erinev. Minu arvates üks huvitavamaid ajajärke, mida ajakirjanduses uurida, on see, kuidas ajakirjanduse sisu muutub küll ühe riigi piiride sees, kuid ajajärgul, mil riigikord muutub ning üks valdav ideoloogia asendub teistega.

Mediatiseerumine tähendab teisisõnu ühiskonna ühe laiemat läbipõimumist meediaga (Hjarvard 2008) ning massimeedia üha laienevat levikut, mil inimesed on üha enam harjunud meediaga ja selle kaudu informatsiooni saamisega (Hepp 2013). Seega võib lapsevanem otsida ajakirjandusest informatsiooni ka oma laste kasvatamiseks. Teatud meelestatusega, teatud riigikorra ja ideoloogia taustal võib ajakirjanduses jagatavad nõuanded mõjutada tervete põlvkondade kasvatamist ja kasvamist. Dagmar Kutsari, Kairi Kasearu ning Triin Kurrikoffi (2012) uuringust selgus, et nõukogudeaegne kasvatus ning lastekasvatamine taasiseseisvunud Eestis erines mõnes aspektis märgatavalt. See on ka oluline tähelepanek antud bakalaureusetöö kontekstis.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk ongi sellest tulenevalt välja uurida, kas ja kuidas muutusid laste kasvatamiseks jagatavad nõuanded Eesti meedias nõukogude aja lõpul ning taasiseseisvunud Eesti algusaastatel. Sealhulgas uurin, kuidas muutus nende sisu ehk mille kohta enam nõu anti, kuidas muutusid väärtused, mis nõuannetega kaasas käisid ning milliseid kasvatusstiile enam propageeriti. Selleks võtan uurimise alla ajakirjade Nõukogude Naine ja Eesti Naine ajakirjanumbrid ajavahemikust 1980. aasta kuni 2005. aasta (aastakäigud selles vahemikus on võetud 6-7 aastase intervalliga: 1980, 1981, 1986, 1987, 1992, 1993, 1998, 1999, 2004, 2005). Need aastad tähistavad Eesti üleminekuaega Nõukogude liidust iseseisva riigini. Väärtuste muutumiste uurimiseks võtan aluseks Shalom H. Schwartzi kaardistatud kümme põhiväärtust ning Diana Baumrindi koostatud neli kasvatuseseisvust põhistiili.

Meetodina kasutan standardiseeritud kontentanalüüsi, mis võimaldab vaadelda tekstide muutumist ajas. Valimisse kuuluvad kõigi valitud aastakäikude ajakirjanumbrid ning seal esinevad artiklid, mis annavad mingilgi määral nõu laste kasvatamiseks. Valimisse kuulub kokku 210 artiklit. Töö peamine eesmärk on uurida, kas nõuanded laste kasvatamiseks neil aastatel muutusid.

Töö sisu koosseeb neljast osast: teooriaosa annab ülevaate aluseks võetud väärtuste ja kasvatustüüpide kategooriatest, annab tausta laste kasvatamise muutustest ning selgitab, kuidas on ka ajakirjandus Eestis antud ajahetkel muutunud; meetodi peatükk tutvustab valimit ja uurimismeetodit ning kontentanalüüsi kodeerimisjuhendit ning esitab uurimisküsimused; tulemuste osa esitab töö tulemused; järelduste ja diskussiooni osa analüüsib tulemusi, püüab pakkuda nendele põhjuseid ning osutab meetodi pädevusele või mittepädevusele.

Käesoleva bakalaureusetöö olulisus seisneb esiteks selles, et varem pole sellisel kujul Eesti ajakirjanduses jagatavaid nõuandeid laste kasvatamiseks uuritud. Teiseks, et mediatiseerunud maailmas otsitakse infot ja ka nõuandeid enam ajakirjandusest ja meediast üleüldse, siis oletatavasti võib ajakirjandus inimeste pereloomelist käitumist ja laste kasvatamist mingil määral mõjutada ning seepärast on oluline ajakirjanduses esinevate nõuandeid selles osas uurida. Kolmandaks, on oluline silmas pidada, et praegune vanem põlvkond Eestis on kasvanud üles Nõukogude ajal ning noorem põlvkond taasiseseisvunud Eestis ja seega ühiskonna üleminek nõukogulikest väärtustest läänelikumaks, demokraatlikumaks on veel sotsiaalses mõttes toimumas.

Selle töö valmimise juures soovin tänada oma juhendajaid Veronika Kalmust ja Triin Kurrikoffi.

## 2 KIRJANDUSE ÜLEVAADE JA UURIMUSE EESMÄRK

See peatükk käsitleb kolme olulist aspekti antud bakalaureusetöö kontekstis. Esiteks mida kujutavad endast erinevad kasvatusväärtused ja -stiilid. Teiseks, milliseid kasvatustiile praktiseeriti ning milliseid väärtusi püüti lastele edasi anda Nõukogude ajal ja kuidas on see muutunud Eesti taasiseseisvumise järel. Kolmandaks on arutletud mediatiseerumisest, ajakirjanduse rollidest ning meedia muutumisest Eestis taasiseseisvumise perioodil.

### 2.1 Kasvatustväärtused ja -stiilid

**Kasvatus** on Tartu Ülikooli esimese pedagoogikaprofessori Peeter Põllu (1993: 20) järgi „teadlik sihipärane tegevus, mis vanema põlve poolt ette võetakse, et viia arenemisele kasvava põlve kehalisi ja vaimlisi jõude nende väärtuste alalhoidmise ja täiendamise sihis.“ **Kasvatus** on seega viis, kuidas täiskasvanu tegeleb lapsega, et teda suunata ja arendada.

Eesti lastevanemate seas on läbi viidud uuring, mida tähendab nende jaoks üldlase laste kasvatamine. Selle tähenduse puhul töid vanemad välja lastega seotud tegevusi, mida saab jaotada kahte gruppi. Üks neist on lapsele vajalike oskuste ja teadmiste edasiandmine, tema füüsiliste vajaduste eest hoolitsemine (toit, riided ja eluase). Teiseks nimetasid lapsevanemad lapse emotsionaalsete vajaduste rahuldamist (turvatunne, usaldus vanemate suhtes, helluse-ja armastusevajadus) ja lapse moraalseste põhimõtete kujundamist ning väärtuste ja hoiakute suunamist. Lapse kasvatamist selgitades töid mitmed vanemad oma vastustes välja, et lapse kasvatamine on koostöö läbi suhtlemise ja koostegutsemise. Osad vanemad märkisid, et kasvatamise eesmärgiks on kasvatada sõltumatud ja iseseisvad inimesed. Oluliseks peeti ka vanemapoolset eeskuju andmist (Kala 2014: 18)

Käesolevas töös kasutan nõuannetes esinevate väärtuste analüüsimiseks ja uurimiseks Shalom H. Schwartzi kaardistatud väärtuste kategooriad. Schwartz jagas oma uuringu tulemusena indiviiditasandi väärtused kümnesse alamkategooriasse (Schwartz 2012).

Järgnevalt on lahti seletatud ja märksõnadega kirjeldatud Schwartzi kümme indiviiditasandi väärtusklastrit. Mõned kategooriad võivad kanda mitut tähendust või väljendavad mitut erinevat individuaalset vaimset eesmärki (Schwartz 2012). Lisaks eestikeelsele tõlkele sulgudes välja toodud ka Schwartzi inglisekeelne termin.

**Iseseisvus** (*Self-direction*): uudishimulikkus, loomingulisus, vabadus, oma eesmärkide valimine, sõltumatus, eneseaustus (Kalmus 1999). Eesmärk on iseseisev mõtlemine ja tegevus ning tuleneb loomulikust vajadusest omada kontrolli oma tegevuse üle ja olla suhtlemisel iseseisev (Schwartz 2012).

**Stimulatsioon** (*Stimulation*): julgus, vaheldusrikas elu, huvitav elu (Kalmus 1999). Stimulatsioon väärtusena tuleneb vajadusest tunda erineval moel pinevust ja säilitada optimaalne põnevuse tase (ilma et see ohtlikuks muutuks) (Schwartz 2012).

**Hedonism** (*Hedonism*): lõbu, mõnu, elust rõõmu tundmine (Kalmus 1999). Väärtusena tuleneb hedonism vajadusest lõbu järele (Schwartz 2012).

**Saavutamine** (*Achievement*): edukus, suutlikkus, ambitsioonikus, mõjukus, intelligentsus (Kalmus 1999). Eesmärk on saavutada isiklik edu ja seda ühtlasi demonstreerides oma pädevust. Saavutamise püüavad inimesed sotsiaalset heakskiitu (Schwartz 2012).

**Võim** (*Power*): sotsiaalne võim, autoriteetsus, rikkus, oma avaliku imidži säilitamine, sotsiaalne tunnustus (Kalmus 1999). Selle väärtuse sisu seisneb sotsiaalse staatuse ja prežitiisi saavutamises ja säilitamises ning teiste inimeste ja ka ressursside üle kontrolli ja domineerimise võitmine (Schwartz 2012).

**Turvalisus** (*Security*): puhtus, rahvuslik julgeolek, vastastikused teened, sotsiaalne kord, perekonna turvalisus, ühtekuulmistunne, tervis (Kalmus 1999). Turvalisuse väärtus võib seisneda nii individuaalsetel vajadustel (nt puhtus, tervis jne), aga ka kogukondlikel, suuremaid rahvahulki puudutaval tasemel (nt riigi julgeolek). Turvalisuse eesmärk on saavutada stabiilsus ja rahu (Schwartz 2012).

**Konformsus** (*Conformity*): kuulekus, vanemate ja eakate austamine, viisakus, enesedistsipliin (Kalmus 1999). Schwartz (2012) peab konformsust väärtuseks, mis rõhutab enese alalhoidu igapäeva suhtluses teiste inimestega.

**Traditsioonid** (*Tradition*): oma osa aktsepteerimine elus, vagasus, tagasihoidlikkus, alandlikkus, traditsioonide austamine, mõõdukus, erapooletus (Kalmus 1999). Traditsioonilisuse eesmärk on austada, pühenduda ja aktsepteerida tavasid ja ideid, mida konkreetne kultuur või religioon ette näeb (Schwartz 2012).

**Heatahtlikkus** (*Benevolence*): abivalmidus, ausus, andestamine, lojaalsus, vastutustundlikkus, spirituaalsus, sõprus, küps armastus, elu mõte (Kalmus 1999). Heatahtlikkus

tuleneb vajadusest, et (inim)grupp sujuvalt suhelda ja funktsioneerida saaks. Heatahtlikkus on sisuliselt vabatahtlik teiste heaoluga arvestamine (Schwartz 2012).

**Universalism** (*Universalism*): keskkonna kaitse, ühtekuulumine loodusega, maailm täis ilu, sallivus, tolerantsus, sotsiaalne õiglus, (elu)tarkus, võrdsus, maailmarahu, sisemine harmoonia (Kalmus 1999). Universalism tuleneb vajadusest nii individuaalselt kui grupina ellu jääda ja jätkusuutlik olla. See jaguneb kaheks: sotsiaalseks ja looduse tasandiks. Inimesed peavad seda väärtust oluliseks tavaliselt alles siis, kui nad puutuvad kokku kellegagi, kes on erinev (tolerantsus) ja keskkonnaprobleemidega ning siis mõistetakse, et universalismi põhimõtted on vajalikud, et me ühiskonnana jätkuksime (Schwartz 2012).

Lisaks väärtustele, mida lapsevanemad võivad soovida lastes arendada, on oluline silmas pidada ka seda, kuidas täiskasvanud lapsi kasvatavad. Järgnevad lõigud kirjeldavad vanemluse ja kasvatuses stiile Diana Baumrindi (2005) järgi.

Diana Baumrind grupeeris vanemate kasvatusstiilid neljaks põhistiilik: **autoritaarne**, **autoriteetne**, **järeleandlik** ja **mittekaasatud** (Berk 1994). Need omakorda jaotuvad kahe vanemliku stiili telje vahele: **nõudlikkus** ja **tundlikkus**. **Tundlikkus** tähistab seda, kui vanemad on valmis lapsi mõistma, on nende suhtes toetavad ja on laste soovide osas leplikud. Nii edendavad täiskasvanud laste isikupära ja ka iseseisvust. Tundlikkust iseloomustavad soojus, iseseisvuse toetamine ja mõistev suhtlemine. **Nõudlikkus** tähistab vanemate poolt kehtestatud nõudmisi lastele. Näiteks käivad nende alla käitumisreeglite kehtestamine, laste tegevuse juhendamine ja laste käitumise kontrollimine, juhtimine. Sellega püüavad vanemad lastele edasi anda oskusi ühiskonda sobituda. (Baumrind 2005) Alljärgnevalt seletan need neli kasvatuslikku põhistiili Laura Berki kaardistuse järgi, mis põhineb Baumrindi teooriale.

Nagu eelnevalt mainitud, jaotuvad neli kasvatuslikku põhistiili eelmainitud kahe vanemliku stiili telje vahele. **Autoritaarne** stiil seisneb kõrges nõudlikkuses ja madalas tundlikkuses laste arvamuse, õiguste, vajaduste osas. Kuulekust hinnatakse rohkem kui laste isikupära ja avatud suhtlust. Vanemate vajadused on olulisemad kui laste iseseisvus ning kui laps vanematele ei kuuletu, võetakse abinõuna kasutusele karistamist ja jõudu.

**Autoriteetne** stiil põhineb kõrgel nõudlikkusel ja ka kõrgel tundlikkusel. Last julgustatakse osa võtma perekonna otsustamisprotsessidest. Autoriteetsed vanemad panevad paika piirid ja nende nõudmised on mõistlikud, kuid samal ajal kuulatakse lapse arvamust ning nende suhtes ollakse kiindunud, soojad ja laste vajadustega arvestatakse.



**Järeleandlikku** vanemlikku stiili iseloomustab madal nõudlikkus ja kõrge tundlikkus. Seda kasvatusmeetodit võib nimetada ka lubavaks stiiliks, kui lapsevanem ei kehtesta lapsele konkreetseid piire ja nõudmisi, kuigi vanemad on oma laste suhtes toetavad. Järeleandlikud lapsevanemad lasevad lastel teha oma otsuseid juba väga varases eas ise ning lastel pole tingimata kohustusi.

**Mittekaasatud** kasvatusstiili iseloomustab madal nõudlikkus ja ka madal tundlikkus. Mittekaasatud lapsevanemad pühendavad lastele vähe aega ja hoolitsevad nende eest minimaalselt. Lastega suheldakse harva, neile pole kehtestatud piire, kuid ka toetust näidatakse laste suhtes vähe välja (Berk 1994).

Laste kasvatamise praktikad on otseses seoses laste iseloomu ja käitumise väljakujunemisega. Vanemate kasvatusstiilid mõjutavad väga palju seda, kuidas noor inimene areneb. Lapsevanemad, kes kasvatavad lapsi osavõtlikumalt, toovad lapses välja parima ning laps oskab oma potentsiaali täielikult ära kasutada, et elus hakkama saada. Samas, lapsed, kelle suhtes vanemad on ükskõiksemad, on tõenäolisemalt näiteks kõrgema riskikäitumisega. Kasvatus, mis toob kaasa selle, et lapsed saavad tulevikus täisväärtuslikuma elu, seisneb selles, et vanemate kasvatusstiil on pigem autoriteetne (tundlik ja nõudlik): lapsevanemad suhtlevad oma lastega rohkem ning annavad neile nõu arvestades samal ajal laste soovide ja vajadustega (DeVore ja Ginsburg 2005).

Ka teised uuringud on näidanud, et autoriteetne kasvatusstiil on tõenäoliselt parim viis laste kasvatamiseks, sest see aitab tulevastel noortel inimestel välja kujundada nende isikupära, iseseisvust ning ühiskonda sobitumist. Näiteks alustas Diana Baumrind 1966. aastal uurimist kasvatusstiilide kohta ning psühholoogide hinnangul olid autoriteetselt kasvatatud lapsed rohkem elavamad, heas tujus ning enesekindlamad uute ülesannete täitmisel võrreldes teiste kasvatusstiilidega kasvatatud lastega. Autoritaarselt kasvatatud lapsed seevastu kohanevad uute olukordadega halvemini, kuid siiski olid need lapsed koolis parema õppeedukusega ja sattusid vähem pahandustesse võrreldes näiteks järeleandliku kasvatussega lastega. Järeleandliku ja lubava kasvatussega lapsed olid pigem sõnakuulmatud ning neil oli raskusi enesekontrolliga. Samuti on neil raskusi kohustuste täitmisel ning need lapsed vähem huvitatud koolis õppimisest. Mittekaasatud vanemate lapsed on tihtipeale madala stressitaluvusega, neil läheb koolis halvemini, neil puuduvad pikaajalised eesmärgid ja lisaks kalduvad nad ka kergemini kuritegevusele (Berk 1994).

Kasvatuseväärtused ja kasvatusemeetodid on samuti omavahelises seoses. Erinevad kasvatusemeetodid vastavad ka erinevatele väärtustele, mida lastele teadlikult või mitteteadlikult edasi antakse (Aavik, Aavik, Kõrgesaar 2006). Näiteks vanemad, kelle kasvatusemeetodiks on lastega pidevalt suhtlemine, kasvatavad lastes heatahtlikkust (*benevolence*), kuid samas võivad pärssida laste enesetäiendamise (*self-enhancement*) väärtustamist. Piiride ja reeglite kehtestamine lastele võib vähem soodustada nende hedonismi väärtustamist, kuid samas kasvatab lastes konservatismi. Vanemad, kes pööravad tähelepanu kodus valitsevale vaimsele, psühholoogilisele õhkkonnale, annavad oma lastele kaasa tolerantsuse ja eneseteostuse väärtustamise, kuid samas võivad mingil määral pärssida laste enesetäiendamise väärtustamist. Füüsilise turvalisuse (näiteks tervise hoidmise ja ohtlike olukordade vältimise) õpetamine ja kontrollimine vanemate poolt ei soodusta kuigi palju laste hedonismi väärtustamist, kuid samas kasvatab laste heasoovlikkust (Aavik jt 2006). Aavik jt uurisid väärtuseid eesti oludele kohandatud väärtuste küsimustikuga „Estonian Value Inventory“.

## **2.2 Laste kasvatamine Nõukogude Eestis ja taasiseseisvunud Eestis**

Järgnev peatükk võrdleb kasvatusestiile ja –väärtusi Eestis nõukogude ajal ja taasiseseisvunud Eestis. Aluseks on võetud uuringud mõlemast ajajärgust.

Aastatel 1940 kuni 1991 oli Eesti Nõukogude liidu koosseisus. Pärast Eesti liitmist Nõukogude liiduga algas ka nõukogude režiimi ülistav propaganda, mis kandus ka haridusasutustesse ning vajalik oli, et lapsed kasvaksid nõukogulikult meelestatult. 1991. aastal, kui Nõukogude liit lagunes, taastati Eesti iseseisvus. (Pilve 2002). Käesolev töö käsitleb lastekasvatamise nõuandeid meedias üleminekuhetkel, mil nõukogude kord Eestis asendus demokraatliku riigikorraga. Dagmar Kutsari, Kairi Kasearu ning Triin Kurrikoffi (2012) uuringust selgus, et nõukogude aegne laste kasvatamine ning lastekasvatamine taasiseseisvunud Eestis erines märgatavalt. Selles uuringus võrreldi 1972. aastal ja 2007. aastal kogutud andmeid.

1972. aasta uuring näitas, et lapsevanemad olid laste suhtes pigem autoritaarsed ning kasvasid lapsi rangelt: 80% lastest hindasid oma kodust kasvatust kas rangeks või väga rangeks. Reeglite rikkumisele järgnev karistamine oli tavaline kasvatusepraktika: umbes kolmveerand vastanutest tunnistasid, et said alati sellistel juhtudel karistada, 14% tunnistasid, et on saanud alati

väga rangelt karistada ning vaid 3% väitsid, et pole kunagi karistada saanud (Kutsar, Kasearu, Kurrikoff 2012).

Hilisem, 2007. aasta uuring aga näitas, et üldine lähenemine laste kasvatamisse on muutnud väga palju demokraatlikumaks. Ranged reeglid ja karistamine asendusid läbirääkimiste ja suhtlemisega. Näiteks tunnistasid selles uuringus vaid 1% vastanutest, et on kokkulepete rikkumise korral vanemate käest karistada saanud. Üle poole vastanutest (54%) ütlesid, et ei saa reeglite rikkumise korral mitte kunagi karistada (Kutsar, Kasearu, Kurrikoff 2012). Seega kokkuvõttes vastavalt laste vastustele 1972. ja 2007. aastal seisneb laste kasvatamise juures põhiline muutus lastevanemate domineeriva hoiaku asendumises demokraatlike läbirääkimiste ja laste arvamusega arvestamisega. Laste autoritaarne kasvatus muutus autoriteetsemaks (Kutsar, Kasearu, Kurrikoff 2012).

Üleminekuajal Eestis muutusid lisaks lastekasvatamise stiilidele ja –väärtustele ka perekonnaväärtused ja pereloomelised käitumised üldiselt. Taasiseseisvumisele eelnenud ajal 1980. aastate lõpus toimus märgatav perekondlike väärtushoiakute esilekerkimine. Väljendus see näiteks selles, et mitmelapseliste perede osatähtsus rahvastikus suurenes. Ühiskonda iseloomustas üleüldine perekonna ja laste suur väärtustamine. Ka traditsioonilise perekonna toetajate arvu kasv oli iseloomulik just 1980. lõpus ja 1990. aastate alguses (Narusk 1995). 1990. aastatel aga toimus selles olukorras muutus. Abielude sõlmimine ja esimese lapse sünd lükkus vanuseliselt edasi hilisemaks ning lastetute paaride arv kasvas. Sünnimus langes 1990. aastatel drastiliselt, jõudes madalaimasse punkti aastal 1998 (Hansson 2000).

2012. aastal avaldatud teadusartiklis (Tulviste, Mizera, De Geer) võrreldi lastevanemate (kasvatus)väärtusi Eestis ja Rootsis. Uuritavateks olid eestlastest, rootslastest ja Eestis elavatest vene rahvusest lastevanemad. Kokkuvõtlikult pidasid Eestis elavad venelased ja eestlased laste kasvatamisel sarnaseid väärtusi olulisteks ning need erinesid mõnevõrra rootslaste vastustest. Antud uurimistöös võeti vaatluse alla samad Schwartzi koostatud väärtuste rühmad, mis on ka käesolevas töös aluseks võetud. Lisaks oli selles uuringus väärtustena lisatud ka töökus (*Hard work*) ning sotsiaalsus (*social*) ehk avatud suhtlemine teiste inimestega.

Eestis elavad vene rahvusest vanemad ja eestlastest vanemad pidasid olulisteks väärtusteks, mida lastele edasi anda heatahtlikkust (*benevolence*), konformsust (*conformity*) ja töökust. Rootslased aga mainisid märgatavalt vähem töökust ja konformsust oluliste väärtustena võrreldes eestlaste ja venelastega (Tulviste jt 2012).

Tulviste, Mizera ja De Geeri (2012) uurimustöö üks hüpoteesidest oli, et kultuuriline taust mõjutab lastevanemate kasvatusväärtusi, -praktikaid ning need on näiteks Eestis ja Rootsis erinevad ning uurimuse käigus tuli välja, et antud hüpotees vastas tõele. Käesolevas töös on see väga oluline aspekt, kuna Rootsi ei kuulunud Nõukogude liitu ning neil pole sarnast üleminekuperioodi kogemust nagu Eestil. Seega võib oletada, et erinev riigikord ja ajalugu on mõjutanud ka lastekasvatamist ning lastevanemate kasvatamis- ja perekondlikke väärtusi ning seda, milliseid väärtusi tahetakse lastele edasi anda.

Üleminekuühiskonda iseloomustavad ka põlvkondade vahelised märgatavad erinevused üleüldiste väärtuste, identiteedi ja mõttemaailmade osas ning ka Eesti puhul on see välja tulnud (Vihalemm ja Kalmus 2008). Eestlaste seas tuleb suur erinevus sisse kõige vanema uuritud põlvkonna puhul (46-74-aastased inimesed) võrreldes kahe noorema põlvkonnaga (26-45-aastased ja 15-25-aastased). Peamised väärtuste erinevused seisnevad selles, et kõige vanema põlvkonna mõttemaailma iseloomustavad ilmajäämise, kaotuse, pettumuse (*deprivation and disillusionment*), kohanemisvõime ja sotsiaalse kapitali taasloomise (*Adaptability and Re-Creation of Social Capital*) ning mingil määral ka nostalgia ja vanade traditsioonide taasloomise (*Re-Traditionalization and Nostalgia*) kujundid. Kaht nooremat põlvkonda iseloomustavad universalismi, globaalse suundumuse ja iseseisvuse (*Global Orientation and Emancipation*), edumeelsuse (*Reinforcement of Success*) mõttemallid. Erinevalt kahest vanemast põlvkonnast on noorimale põlvkonnale iseloomulik ka naudingute, lõbu ja kapitali ihkamine (*Desire for Pleasures and Capital*) (Vihalemm ja Kalmus 2008). Ka sellest uuringust tuli välja, et Eesti on üleminekuühiskond ning sellest tulenevalt erinevad põlvkondade vahel mõttemaailmad ja väärtused.

### **2.3 Mediatiseerumine. Eesti meedia üleminekuajal**

Käesolev töö põhineb eelkõige meediaanalüüsile – kuidas on muutunud lastekasvatamise nõuanded Eesti meedias. Alljärgnevalt on seletatud mediatiseerumise mõiste ning meedia kui nõuandja roll. Lisaks käsitleb alljärgnev alapeatükk ülevaatlikult ka Eesti siirdeaja ajakirjandust, mille arengut käsitlen vastavalt Peeter Vihalemma ja Marju Lauristini kategoriseeritud Eesti ajakirjanduse etappide järgi. Eesti üleminekuaega nõuakogudeaja lõpul ja taasiseseisvunud riigis on

etappideks kategoriseerinud mitmed ajaloolased, kuid Eesti ajakirjanduse ajalugu sel ajal nii põhjalikult vaid Vihalemm ja Lauristin.

**Mediatiseerumine** (*mediatization*) on laias laastus ühiskonna läbipõimumine meediaga (Hjarvard 2008). Mediatiseerumine viitab massikommunikatsiooni üha laienevale ajalisele, ruumilisele ja sotsiaalsele levikule – inimesed on üha enam harjunud meediaga ja selle kaudu suhtlemisega ning sealt informatsiooni saamisega (Hepp 2013). See on osa sotsiaalsest trendist, milleks on ühiskonna üldine mediatiseerumine. Sellest tulenevalt võib meedia kujundada ja mõjutada suuresti inimeste maailmavaadet ja käitumist (Lilleker 2006).

Ajakirjanduse ühed klassikalised sotsiaalsed rollid on informeerimine ja kultuurilise jätkuvuse tagamine. See tähendab, et ajakirjandus pakub informatsiooni ühiskonna ja maailma seisundi kohta, hõlbustab uuenduste ja kohanemise protsessi ning sealjuures väljendab domineerivat kultuuri ja edendab, säilitab ühiseid väärtusi (McQuail 2000). Need kaks ajakirjanduse rolli on ka antud töös olulised. Ühelt poolt puudutab käesolev töö ajakirjanduse kui informeerija rolli – lapsevanemad saavad ajakirjandusest informatsiooni või teisisõnu nõuandeid, kuidas lapsi kasvatada. Teiselt poolt puudutab antud töö ka ajakirjanduse kui kultuurilise (ideoloogilise) jätkuvuse tagaja rolli – riigikord ja valitsev ideoloogia peegeldub ka ajakirjanduses ning laste kasvatamise nõuannete sisu võib samuti sõltuda valitsevast korrast.

Kui Eesti taasiseseisvus ning astus Nõukogude liidust välja, siis ka Eesti ajakirjandus elas üleminekuaja läbi. Enne Eesti taasiseseisvumist 1980ndate aastate alguses jätkus meediakasutuse kasv: ajalehtede ja ajakirjade tiraažid kasvasid (kuigi varasema 18 aasta jooksul tuli juurde vaid kolm uut ajakirja) ja keskmine eestlane luges regulaarselt 6 erinevat ajalehte ja ajakirja. 1980.-1982. aastal oli võimude eriline tähelepanu Eesti Raadio ja Eesti Televisiooni tegevusele seoses kooliõpilaste rahutustega. 1986. aasta tähistab ühe Eesti meedia ajastu lõppu (aastad 1964-1986), mida iseloomustab ideoloogiliste valvekoerte väsimine, valvsuse vähenemine ja ajakirjanike küünilisuse kasvamine. Pika stagnatsiooni järel, mil ametlikus süsteemis üle 15 aasta midagi ei muutunud, tundus ideoloogiliste kaanonite täpne järgimine ühe absurdsem. Sealjuures suur meediakasutus ja kultuuritarbimine ühendas eestlasi ning see soodustas vastuseisu Moskva poliitilisele ja ideoloogilisele survele (Vihalemm ja Lauristin 2004).

1987. aastast algas massiline vabadusliikumise aeg ning ajakirjandus oli sealjuures suureks ühendavaks jõuks, meedia kujunes võrgustikuks, mille kaudu rahva kasvav poliitiline aktiivsus toimus. Mitmesugused tabud ja keelud ajakirjanduses lakkasid järk-järgult toimumast. Kuigi

tsensuur oli formaalselt olemas septembrini 1990, ei sekkunud see enam siiski meedia tegevusse. Pärast Eesti taasiseseisvumist 1991. aastal iseseisvus ka ajakirjandus poliitiliselt ning algas meedia kommertsialiseerumine. Ajakirjandus muutus ettevõtluse haruks ning peamine eesmärk oli auditooriumi ligimeelitamine, mis omakorda tõi kaasa muutused meedia sisus ja funktsioonides. Panus pandi enam konfliktile ja sensatsioonile, meelelahutus ja uudis hakkasid omavahel rohkem põimuma. Erinevaid kanaleid ja väljaandeid tuli juurde, kuid samal ajal kahanes tiraažide arv. Kogu 1990ndate aastate vältel jätkus Eesti meedia kommertsialiseerumine ja meediaturu kontsentreerumine. Meediamaaistik läänestus ja mitmekesisustus. Samal ajal leidis ajakirjanike hulgas aset kiire põlvkondade vahetus, vanem põlvkond taandus, areenile asusid nooremad inimesed, sageli pooliku haridusega nn lapsreporterid. 1995. aastal oli 51% ajakirjanikest töötanud ajakirjanduses alla viie aasta ja 40% oli vanuses alla 30 aasta. See uus põlvkond võttis kergesti omaks lääneliku ajakirjanduse reeglid ja pidas ajakirjanduse kommertsialiseerumist üsna loomulikuks protsessiks (Vihalemm ja Lauristin 2004).

Aastatel 1995-1999 toimus ajakirjanduses stabiliseerumine. Erinevalt eelmisest perioodist oli alates 1995. aastast dominandiks majanduse areng, mitte poliitilised reformid. Meediasüsteem neil aastatel mitmekesisutus jätkuvalt, asutati uusi ajakirju ja paljud endised ajakirjad lõpetasid ilmumise. Jätkuv kommertsialiseerumine oli meedia muutnud kasumile orienteeritud tootmisharuks, meelelahutusfunktsioon muutus üha olulisemaks. Meedia sisu polariseerus – kujunesid välja läbinisti kollased tabloidlehed (SL Õhtulehe sünd) ja ka tõsiseltvõetav uuriv ajakirjandus (Vihalemm ja Lauristin 2004).

Aastaks 2004 hakkas meedias selgelt domineerima seisukoht, et Eesti poliitikas on hädavajalik pööre suurema sotsiaalsuse poole. Sellest on järeldatud, et Eesti meedia oli jõudnud sisulise stabiliseerumise ja küpsuseni ning on välja saanud siirdeajast (Vihalemm ja Lauristin 2004).

## **2.4 Uurimuse eesmärk, hüpotees ja uurimisküsimused**

Üleminekuaeg Nõukogude liidu koosseisust iseseisva riigini tõi Eestis kaasa muutusi nii poliitikas, ajakirjanduses kui ka ühiskonnas tervikuna. Dagmar Kutsari, Kairi Kasearu ning Triin Kurrikoffi (2012) uuringust selgus, et isegi laste kasvatamine erines taasiseseisvunud Eestis võrreldes Nõukogude ajaga. Ka võrreldes rootsi vanematega erinevad eestlaste ja siin elavate venelaste ootused oma laste osas (Tulviste jt 2012). Sellest tulenevalt on alust arvata, et erinevad

ühiskonnakorraldused mõjutavad ka laste kasvatamist. Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on uurida, kuidas on muutunud laste kasvatamise nõuanded Eesti meedias ülemineku ajajärgul.

Minu töö hüpotees on, et nõuanded on uuritava aja jooksul muutunud. Kasvatusstiilide poolest on nõuanded muutunud autoritaarsematest autoteetsemateks ning tõenäoliselt on hilisematel uuritud perioodidel ka järeleandliku kasvatusstiili näiteid rohkem kui varem. Väärtuste osas muutub tõenäoliselt konformsus ja traditsioonid vähemtähtsateks. Nõuanded võivad sisuliselt muutuda ka teemade osas, mille kohta nõu jagatakse. Tõenäoliselt räägitakse hilisematel perioodidel rohkem näiteks homoseksuaalsusest ja muudest varasematest nõuabuteemadest.

Aluseks on võetud ajakirjad Nõukogude Naine ja Eesti Naine üleminekuajal Nõukogude liidust taasiseseisvunud riigini. Selleks esitan järgmised uurimisküsimused:

### **Kuidas on muutunud laste kasvatamise nõuanded üleminekuajal Eesti ajakirjanduses?**

- **Milliseid nõuandeid antakse?**
  - Millistel teemadel kõige rohkem räägitakse?
  - Milliseid teemasid üldse ei puudutata (näiteks teemad, millest räägitakse 1990ndatel, aga varem antud teemadest ei räägitud jne)?
- **Kuidas on muutunud nõuannetes edasiantavad väärtused (Schwartzi kaardistatud väärtuste järgi)?**
  - Kas ja millised väärtused on asendunud teistega?
  - Kas ja millised väärtused on samaks jäänud?
  - Milliseid väärtusi ei kajastata üldse?
- **Kuidas on muutunud nõuannetes edasiantavad kasvatusstiilid?**
  - Kas ja milline kasvatusstiil on asendunud teisega?
  - Kas ja millist kasvatusstiili ei esindata üldse?

## 3 METOODIKA

### 3.1 Valim

Käesolevas bakalaureusetöös on valimiks ajakirjade Nõukogude Naine ja Eesti Naine artiklid, kus antakse nõuandeid, juhiseid või hinnanguid laste kasvatamiseks. Analüüsiperioodiks valisin aastakäigud vahemikus 1980-2005. Nimelt on see periood antud bakalaureusetöö kontekstis oluline, kuna neil aastatel toimus Eestis üleminekuaeg – Nõukogude koosseisust iseseisvaks riigiks. Samuti toimusid ka ajakirjanduses neil aastatel olulised muutused ja üleminekud.

Antud töös eristan ma valimi aastakäigud oluliste muutuste alusel, mis samal ajal Eestis toimusid. Selleks võtsin aluseks Peeter Vihalemma ja Marju Lauristini raamatu peatüki „Eesti tee stagnaajast tänapäeva: sotsiaalteaduslik vaade kolme aastakümne arengutele“. Selles peatükis on Vihalemm ning Lauristin jaotanud Eesti üleminekuperioodi erinevateks arenguetappideks seoses tähtsündmustega Eestis ja siinses poliitikas. Ka tulemustes seon ma uuritud aastakäigud nende eristatud arenguetappidega. Alljärgnevalt näitan, millised aastakäigud millisesse Vihalemma ja Lauristini poolt sõnastatud arengujärku sobivad. Aastakäigud 1980 ja 1981 on varasemast perioodist, stagnatsiooniajast, ning selle lühidaks iseloomustamiseks otsustasin ise pealkirjastada ajavahemiku stagnatsioonaja lõpuks.

- Stagnatsioonaja lõpp (ajakirjanumbrid aastatest 1980-1981)
- Poliitiline läbimurre ja taasiseseisvumine (ajakirjanumbrid aastatest 1986-1987)
- Uue riikliku korralduse rajamine (ajakirjanumbrid aastatest 1992-1993)
- Majanduslik stabiliseerumine (ajakirjanumbrid aastatest 1998-1999)
- Uuel teelahkmel EL liikmena (ajakirjanumbrid aastatest 2004-2005) (Lauristin ja Vihalemm *ilmumas*)

Ka tulemustes esitan ma saadud andmed kahe järjestikuse aasta kaupa koos.

Antud bakalaureusetööks olen võtnud uuritavateks ajakirjadeks Nõukogude Naine ja Eesti Naine. Ajakiri Eesti Naine ilmus seoses Eesti Naiste Karskusliidu asutamisega 1923. aastal, kui tekkis mõte asutada naisteajakiri, mille eesmärk oleks arendada karskust ja õpetada naisi paremini lapsi kasvatama, maja pidama ning täiendada nende teadmisi tervishoius. Esimene number Eesti Naist jõudis lugeja kätte mais 1924 ja oli pühendatud teisele ülemaalsele emadepäevale. 1940.



aastal ilmus selle ajakirja viimane number. Nõukogude võim kutsus ajakirja sama nime all uuesti ellu ja alles 1952. aastal hakkas see kandma nime Nõukogude Naine. Uus nimemuutus oli väljaandel 1989. aastal, kui võeti tagasi nimi Eesti Naine (Maimets 2004). Sellise taustaga ajakiri sobis minu arvates ka antud bakalaureusetöö teema uurimiseks: lapse kasvatamise nõuanded olid selles ajakirjas kesksel kohal. Nõukogude ajal oli ajakirjandusel üldiselt tugev poliitiline kontroll ja ideoloogiline tsensuur, kuid naistajakirjad, nagu näiteks Eesti Naine, olid võrdlemisi madala ametliku kontrolliga. Enamasti toimus vaid enesetsensuur ja toimetusesisene kontroll (Vihalemm ja Lauristin 2004).

Valimisse võtsin vahemikus 1980-2005 ilmunud Nõukogude Naise ja Eesti Naise ajakirja numbrid. Valitud aastakäikudest ja nende kõigist numbritest lugesin esialgu läbi kõik artiklid ning nende seast valisin analüüsimiseks need artiklid, mis puudutasid osaliselt või rääkisid täies mahus lastest ja nende kasvatamisest, hoolitsemisest, suunamisest või harimisest. Analüüsitavaid artikleid oli kokku 210. 1980. ja 1981. aasta ajakirjanumbrites oli analüüsitavaid artikleid kokku 48, 1986. ja 1987. aasta ajakirjanumbrites oli sobivaid artikleid kokku 44, 1992. ja 1993. aasta ajakirjades 36 artiklit, 1998. ja 1999. aasta ajakirjades 39 sobivat artiklit ning 2004. ja 2005. aasta ajakirjanumbrites oli analüüsitavaid artikleid kokku 43.

Ajakirjad Nõukogude Naine ja Eesti Naine ilmusid kord kuus. Välja arvatud 1992. aastal, mil aprillist septembrini ning novembris ja detsembris ilmus ajakiri kord kahe kuu jooksul (ehk 1992. aastal ilmus kokku 8 ajakirjanumbrit). Sellest tulenevalt on ka aastakäikudes 1992-1993 analüüsitavaid artikleid vähem.

Aastatel 1962-1986 oli ajakirja Nõukogude Naine peatoimetaja Silvia Kuulpak, aastail 1986–1995 oli Eesti Naise peatoimetaja Aimi Paalandi ning aastatel 1997-2008 Katrin Streimann.

Valimisse võtsin justnimelt ajakirja formaadi, kuna sisuliselt sama ajakiri ilmus kõigil valitud aastatel ning, nagu eelnevalt mainitud, sobisid ajakirjad Nõukogude Naine ja Eesti Naine valimisse, kuna seal oli oluline osa laste kasvatamisest rääkimisel. Teiseks sobis ajakirja formaat seepärast, et kuigi tänapäeval võib eeldada, et vanemad otsivad nõu rohkem internetist, siis näiteks 1980ndatel nad seda teha ei saanud, nii et allikate ühetaolisuse ja võrdlusmomendi huvides jäin siiski vaid ajakirjade juurde.

### 3.2 Uurimismeetod ja analüüsimeetod

Käesolevas bakalaureusetöös on oluline artiklitest välja tuua laste kasvatamise nõuannete sisu, propageeritavad kasvatustiilid ning väärtused, mida nõuanded endas kannavad. Peamine eesmärk on aga leida, millised muutused neis aspektides aja jooksul toimusid. Antud juhul leidsin, et parim uurimismeetod on standardiseeritud kontentanalüüs.

Standardiseeritud kontentanalüüs annab võimaluse analüüsida teksti sõnaselgelt väljendatud, manifestset sisu. Kontentanalüüsi abil saab teksti objektiivselt kirjeldada, mis tähendab, et kontentanalüüs viiakse läbi selgelt formuleeritud reeglite kohaselt. Sealjuures kodeerija otsustusi käsitletakse teadusliku vaatluse tulemustena. Kontentanalüüs on süstemaatiline, mis tähendab seda, et analüüsitava sisu peab olema valitud selgelt sõnastatud ja järjekindlalt rakendatud reeglite alusel. Igat valimisse sattunud teksti tuleb kirjeldada kõikide analüüsikategooriate abil. Süstemaatilisuse nõue tagab selle, et uurija ei valiks tekstimassiivist välja üksnes neid tekste, mis tema hüpoteesi kinnitavad. Kontentanalüüsi kvantitatiivsus annab võimaluse teksti sisu numbriliste väärtustega mõõta (Kalmus 2015).

Kontentanalüüsi tulemiks on teksti omaduste esinemissagedused ning võrreldes teiste tekstianalüüsi meetoditega on sel mitu eelist. Kuna kontentanalüüsi tulemusel määratakse huvipakkuvate tekstide omaduste absoluutne ja suhteline esinemissagedus, võimaldab meetod erinevaid tekstikogumeid (näiteks antud juhul eri aastakäikude ajakirja artikleid) täpsetel alustel võrrelda (Kalmus 2015).

Standardiseeritud kontentanalüüsi esimene etapp seisneb uurimisprobleemi püstitamises, analüüsitava materjali valimises ja kodeerimisjuhendi koostamises (Kalmus 2015). Antud bakalaureusetöö kolm peamist uurimisküsimust on: milliseid nõuandeid laste kasvatamiseks anti, millised on nõuannetes esinevad väärtused ja milliseid kasvatustiile nõuannetes propageeritakse. Nende küsimuste järgi koostas ma ka kodeerimisjuhendi (LISA 1), võttes iga uurimisküsimuse iga suurema kategooria aluseks. Esimene suurem kategooria (*A*) on loo tunnused (loo ilmumise aeg, pealkiri, autor jne). Teine kategooria (*B*) määrab valdkonniti nõuannete sisu, mis teemal nõu antakse (näiteks perekondlikud suhted, laste harimine, tervis jne). Kolmas kategooria (*C*) määratleb artiklites esinevad kasvatustilid väärtused (Schwartzi koostatud väärtusklastrite järgi) ning neljas kategooria (*D*) määratleb artiklites esinevad kasvatustilid stiilid (Baumrindi koostatud kasvatustilide kategooriate järgi).

Töö teine etapp on kodeerimine, kus antud kodeerimisjuhendi alusel kannan andmed tabelisse: kas juhendis märgitud nõuannete sisu, väärtused või kasvatuslikud stiilid artiklites esinesid või ei esinenud. Seejärel toimub töö kolmas etapp ehk andmete analüüs. Kontentanalüüsi tulemused seisnevad sümbolite esinemissageduses. Kui kodeerides selgub, et teatud väärtustega või kasvatuslike stiilidega nõuandeid esineb artiklites mingil aastal enam, siis saab selle järgi teha ka järeldusi muutuste kohta aastate lõikes.

Nõuannete sisulisi valdkondi kodeerides vaatan esialgu, millest artikkel räägib. Kui artikkel räägib näiteks laste tervisest ja annab selles vallas nõu, siis kannan tabelisse andmed, millist nõu tervise kohta täpselt jagatakse (näiteks traumad, haigused, toitumine, terviselikumine jne). Kui mingi kindla valdkonna kohta nõu ei jagata, siis jääb selle kohta tabelisse märges „0“ (vt LISA 1).

Nõuannetes edasiantavate väärtuste hindamiseks ja kodeerimiseks on abiks märksõnad (näiteks väärtusklastri „saavutamine“ märksõnad on edukus, suutlikkus, ambitsioonikus, mõjukus ja intelligentsus). Igal märksõnal on oma kodeerimissümbol ehk number. Kui nõuanne väärtustab midagi neist märksõnadest, siis saab tabelisse kanda konkreetse märksõna sümboli. Sealjuures on oluline silmas pidada, et paljud artiklid ei pruugi kasutada täpselt neid-samu sõnu, mis on kirjas kodeerimistabeli märksõnades. Sellisel puhul tuleb analüüsida ka niiõelda ridade vahelt, võttes arvesse sünonüüme, nõuannete sisulist poolt ning üldist tooni. (vt LISA 1)

Nõuannetes propageeritavate kasvatusstiilide määramiseks on kodeerimisjuhendis samuti märksõnad, mis iseloomustavad teatud kasvatusstiili. Näiteks autoritaarse kasvatusstiili märksõnad on rangete reeglite kehtestamine, range karistamine ja lastele kuulekuse õpetamine. Kui artiklis kirjeldatakse, milliseid reegleid ja kui karmilt tuleb lastele kehtestada, siis saab sellest järeldada, et tegu on autoritaarse kasvatusstiili näitega (vt LISA 1). Autoriteetse kasvatusstiili märksõnad on laste õiguste austamine, piiride paikapanemine, mõistlik ja mõistev suhtumine lastesse ning see, et lastel on osa perekonna otsustamisprotsessides. Kui nõuandes kirjeldatakse näiteks seda, kuidas laste arvamust tuleb arvestada, kuid ka piiride kehtestamisel on oluline osa, siis saab järeldada, et tegu on autoriteetse kasvatusstiili näitega. Järeleandliku kasvatusstiili alla kuuluvad nõuanded, kus vihjatakse, et selgete piiride paikapanemine ei ole niivõrd oluline ning lapsevanem peaks olema igas olukorras toetav. Mittekaasatud kasvatusstiili alla käivad artiklid, kus peetakse oluliseks näiteks vaid laste esmavajaduste täitmist ja seda, et reeglite kehtestamine ei ole üldse tähtis. Juhul, kui mõni nõuanne ei ole nii sõnaselgelt väljendatud, on lisas kodeerimisjuhendile abiks kasvatusstiilide varemmainitud teljed, milleks on nõudlikkus ja

tundlikkus. Kui artikli toon ja sisu on kõrge tundlikkuse ja madala nõudlikkusega, siis võib järeldada, et tegu on järeleandliku kasvatusstiili näitega. Kui artikli toon ja sisu on madala tundlikkuse ja kõrge nõudlikkusega, siis on tegemist autoritaarse kasvatusstiili näitega.

## **4 TULEMUSED**

Tulemuste osas toon välja, millisel moel nõuanded laste kasvatamiseks muutunud on. Tulemused on esitatud valitud aastakäikude ja uurimisküsimuste kaupa, mis on sisuliselt ka kodeerimisjuhendi suuremad kategooriad. Esiteks toon olulisemad muutused artiklite tunnuste osas välja, seejärel nõuannete sisu muutused, nõuannetes edasiantavate väärtuste muutused ning esinevate kasvatuslike stiilide muutused. Tulemused esitan ma valitud paaris aastate kaupa. Näiteks panen kokku aastad 1980 ja 1981, 1986 ja 1987 jne.

### **4.1 Loo tunnused**

#### **4.1.1. Loo paiknemine ja loo tüüp**

Enamasti olid artiklid, milles nõuandeid laste kasvatamiseks anti, kaks või enam lehekülge pikad põhilood või vähemalt leheküljelised põhilood. Vähem ilmus nõuandeid põhiloo esiletõstetud lisalugudes. Aastatel 1980-1981 anti põhiloo lisalugudes nõu kahel korral, 1986. ja 1998. ja 1999. aastal samuti kahel korral ning 2004-2005 vaid ühel korral. Muudel aastakäikudel põhiloo juurde käivates lisalugudes nõuandeid laste kasvatamiseks ei antud. Ka jagati nõuandeid vähem kõrvallugudes, olenemata sellest, kas need olid graafiliselt üles tõstetud või mitte. Enamasti olid sellised lood vastused lugeja kirjadele.

Üle poole nõuannetest anti kõigis valitud aastakäikudes eraldi nõuanderubriigis (näiteks rubriigid „Sinu laps“, „Kodusõpe“, „Arst annab nõu“ vms). Tabelis 1 on välja toodud millist tüüpi lugudes laste kasvatamiseks nõu anti. Valitud artiklid on esitatud absoluutarvudes.

Tabel 1. Nõuandeid laste kasvatamiseks andnud lugude tüübid ajakirjades Nõukogude Naine ja Eesti Naine.

Loo tüüp	1980-1981	1986-1987	1992-1993	1998-1999	2004-2005
Kiri toimetusele	8	3	1	2	0
Persoonilugu	5	6	4	9	13
Eraldi nõuanderubriik	15	24	26	26	26
Kolumn, arvamislugu	13	6	5	3	4
Järjejutt	0	2	0	0	0
Muu	3	3	0	0	0

#### 4.1.2. Lugude autorid ja informatsiooniallikad

Artikleid kirjutasid enamasti Nõukogude Naise ja Eesti Naise toimetuses töötavad inimesed, kuid mõnel juhul ka teatud teemade eksperdid (näiteks lastearstid ja psühholoogid). Informatsiooniallikana kasutati enamasti eksperte, aga samuti ka lapsevanemaid, kultuuri- ja avaliku elu tegelasi ja mõnel üksikul juhul ka vanavanemaid. 1998. aastal andis ühel juhul nõu ka koolidirektor (Lauri Leesi, Tallinna Prantsuse Lütseum): „*Vanem võiks seda arvestada [üksikvanema laps võib end üksikuna tunda] ja lubada pojalt või tütrele sõpru ja klassikaaslasi külla kutsuda. Las nad mängivad koos, vestlevad ja sõbrustavad, nii maandab laps suhtlemisvaegust.*“

Aastatel 2004-2005 on kõige enam nõuandjaid kategoorias „muu“. Sealhulgas olid nõuandjad näiteks sotsiaaltöötajad, tulevased lapsevanemad (mitte antud hetkel veel lapsevanemad), aga kõige enam ajakirjanikud ise. Otsustasin need informatsiooniallikad „muu“ kategooria alla viia, kuna paljudes artiklites ei tulnud välja, kas ajakirjanik ise on lapsevanem või mitte – kas ta annab nõu omast kogemusest või on ta infot hankinud mujalt.

Tabelis 2 on välja toodud, kes olid informatsiooniallikad, kelle käest lastekasvatamiseks nõuandeid saadi. Valitud artiklites esinenud informatsiooniallikad on esitatud absoluutarvudes.

Tabel 2. Nõuandeid lastekasvatamiseks jaganud informatsiooniallikad Ajakirjades Nõukogude Naine ja Eesti naine

Informatsiooniallikas	1980-1981	1986-1987	1992-1993	1998-1999	2004-2005
<b>Ekspert</b>	29	22	26	24	9
<b>Lapsevanem</b>	11	5	3	10	16
<b>Vanavanem</b>	0	3	0	3	0
<b>Muu</b>	9	11	7	5	21

#### 4.1.3 Nõuannetes pöördumine vanemate poole

Enamasti olid valitud artiklites esinenud nõuanded suunatud mõlemale vanemale korraga. See tähendab, et isa ja ema enamus artiklites ei eristatud. Mõningal määral jagati nõuandeid konkreetselt emadele ning vaid isadele suunatud artikleid oli oluliselt vähem läbi kõigi aastate. Tabelis 3 on absoluutarvudes ja protsentides välja toodud kellele valitud artiklites nõuanded suunatud olid.

Tabel 3. Lastekasvatamise nõuannetes pöördumine vanemate poole ajakirjades Nõukogude Naine ja Eesti Naine

Vanema sugu	1980-1981	1986-1987	1992-1993	1998-1999	2004-2005
<b>Isadele suunatud nõuanded</b>	5 (10%)	2 (5%)	3 (8%)	1 (3%)	3 (7%)
<b>Emadele suunatud nõuanded</b>	9 (19%)	8 (18%)	15 (42%)	6 (15%)	5 (12%)
<b>Mõlemale vanemale suunatud nõuanded</b>	34 (71%)	34 (77%)	18 (50%)	32 (82%)	35 (81%)

#### 4.1.4 Nõuanded vastavalt laste soole

Enamasti anti nõu kõigil valitud aastakäikudel nõu laste kohta niiöelda sooneutraalselt ehk eraldi poiste või tüdrukute kohta jagati nõuandeid vähem. Eraldi jagati nõuandeid pigem sellisel juhul, kui nõuanne puudutas teismeeas lapsi ning murdeea muutuste juures soolised iseärasused välja toodi. Pigem jagati eraldi nõuandeid tütarlaste kohta kui poiste kohta. Vaid perioodil 2004-

2005 oli nõuanded poiste kohta ühe võrra enam kui nõuandeid tüdrukute kohta. Tabelis 4 on absoluutarvudes ja protsentides välja toodud nõuannete hulk, mis soost laste kohta nõu jagati.

Tabel 4. Artiklid poiste ja tüdrukute kohta ajakirjades Nõukogude Naine ja Eesti Naine

Sugu	1980-1981	1986-1987	1992-1993	1998-1999	2004-2005
<b>Vaid poiste kohta käivad nõuanded</b>	4 (8%)	3 (7%)	2 (6%)	4 (10%)	7 (17%)
<b>Vaid tüdrukute kohta käivad nõuanded</b>	12 (25%)	5 (11%)	5 (14%)	6 (15%)	6 (14%)
<b>Sooneutraalsed nõuanded</b>	32 (67%)	36 (82%)	29 (80%)	29 (75%)	30 (69%)

#### 4.1.5 Nõuanded vastavalt laste vanusele

Nõuanded laste kasvatamiseks jagunesid ka vastavalt sellele, mis eas laste kohta nõu jagati. Laste vanused jaotasin ma viite rühma: imik (kuni aastane laps), väikelaps (2-5- aastane laps), koolieelik (5-6- aastane laps), algkoolilaps (7-11-aastane/1.-4. klass) ning teismeealine laps (12-18-aastane). Mõnikord oli terve artikkel pühendatud vaid ühele lapse vanusevahemikule, kuid enamasti võidi jagada ühes artiklis nõuandeid näiteks nii väikelaste kui ka algklassilaste kohta. Mingi vanuse kohta käivate nõuannete hulk võis täielikult varieeruda sõltuvast aastakäigust. Üldiselt jagati vähem nõuandeid imikute kohta (perioodil 1998-1999 ei jagatud mitte ühtegi nõuannet imikueas laste kohta) ning rohkem pigem algkoolilaste ning teismeliste kohta. Tabelis 5 on välja toodud nõuannete hulk, mis vanuses laste kohta nõu jagati.

Tabel 5. Nõuanded laste kasvatamiseks vastavalt laste vanusele ajakirjades Nõukogude Naine ja Eesti Naine

Laste iga	1980-1981	1986-1987	1992-1993	1998-1999	2004-2005
<b>Imik</b>	8	6	10	0	8
<b>Väikelaps</b>	17	11	13	0	16
<b>Koolieelik</b>	15	11	15	4	13
<b>Algkoolilaps</b>	20	10	17	10	13
<b>Teismeline</b>	17	8	10	33	24

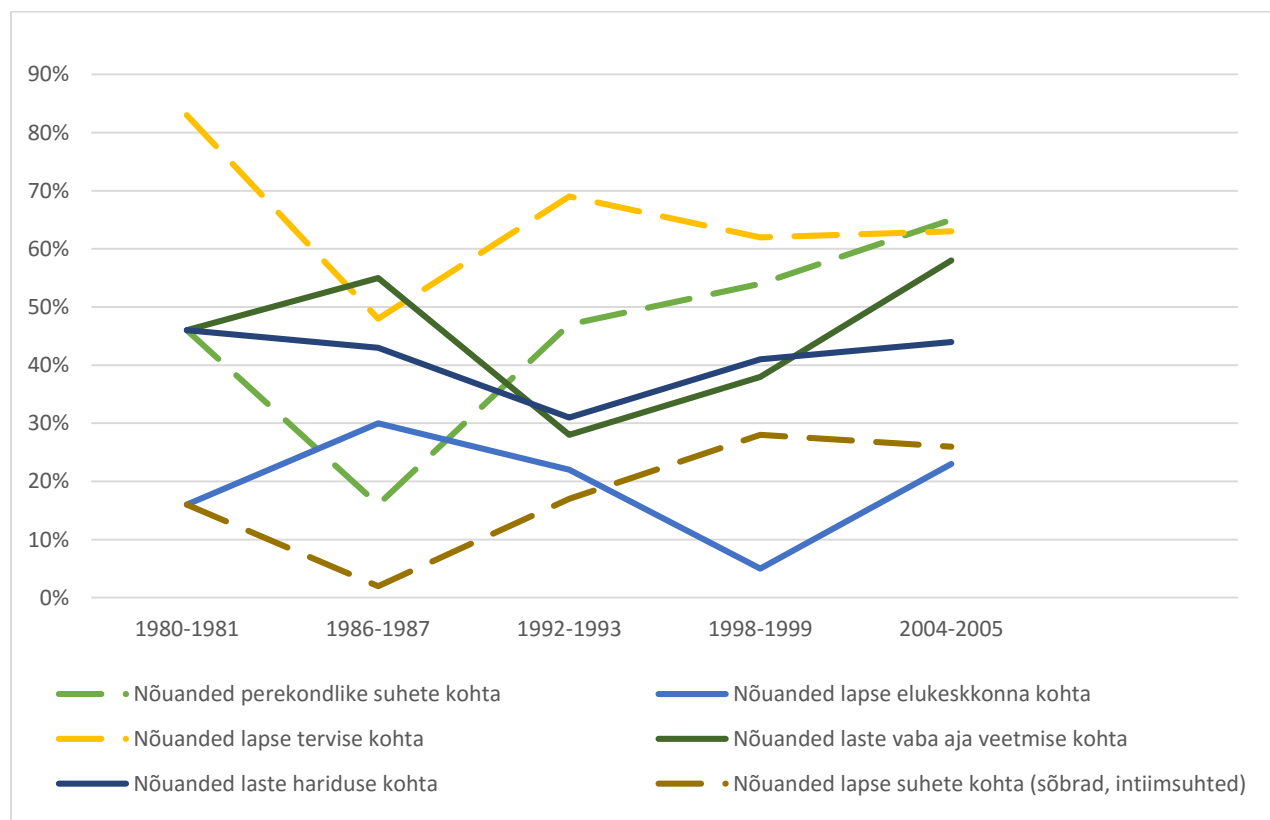


## 4.2 Nõuannete valdkonnad

Paljudes artiklites anti nõu mitmel erineval teemal korraga. Kõige rohkem anti läbi kõigi valitud aastakäikude nõu laste tervise, hariduse ja vaba aja osas. Joonisel 1 on toodud protsentuaalselt teatud nõuannete esinemine kõigis paarisaastate valitud artiklites.

Joonisel 1 on näha, kuidas teatud sarnase trendi läbisid nõuanded, mis rääkisid laste tervisest ja suhetest (nii perekondlikud kui ka laste sõprussuhted). Kõik need teemad langesid osakaalult madalaimale aastatel 1986-1987, kuid pärast seda olid kindlalt tõusutrendis või ei langenud enam oluliselt. Sealjuures tuleb märkida, et suhete teemad olid terviseteemadega suurel määral ka seotud, kuna suheteteemalistes nõuannetes peeti oluliseks ära mainida ka laste vaimse tervise hoidmise tähtsust.

Ka tegid teatud määral sarnaseid osakaalu tõuse ja langusi läbi nõuanded, mis rääkisid laste hariduse, vaba aja veetmise ja elukeskkonna kohta. Nende kolme teema osakaal langes pärast taasiseseisvumist võrreldes sellele eelnenud ajale.



Joonis 1. Laste kasvatamiseks antud nõuannete sisu muutumine ajakirjades Nõukogude Naine ja Eesti Naine..

#### 4.2.1 Nõuannete valdkonnad valitud aastakäikudest stagnatsiooniaja lõpuperioodil (1980-1981)

Antud perioodil anti kõige enam nõu laste tervise kohta (joonis 1): kokku 83% artiklitest. Kõige enam räägiti laste vaimsest tervisest, terviseliikumisest ja toitumisest. „*Koolieine ei ole mingi ülearune väljamõeldis ja seda söömata jätta ei tohi! Kui pakutav toit polegi päris meelepärane, tuleb ta ometi ära süüa. Vanemad on laste söömisharjumuste põhilised kujundajad. /.../ Terve laps, ükskõik kui vana, peab olema õpetatud sööma kõiki tema eale sobivaid toite.*“

Populaarsuselt teisel kohal olevad nõuanded olid sel perioodil nõuanded perekondlike suhete, vaba aja veetmise ja hariduse kohta. Antud teemade kohta käivaid nõuandeid jagati 46% kõigist artiklitest. Perekondlike suhete alal anti enamasti nõu selle kohta, kuidas vanemad peaksid lastesse suhtuma ja kuidas nendega suhelda. Laste vaba aja veetmise võimaluste ja õpetuste juures räägiti enam nende harrastustest, hobidest ja mängimisest. Hariduse puhul anti nõu enamasti laste tulevikuplaanide osas ja ka viisakusreeglite õpetamise juures: „*Kodus rajatakse lapse kõlbelised hoiakud ja käitumine kõige varasemast east peale. Need kinnistuvad varakult ja on suhteliselt püsivad.*“

Kõige vähem anti sel perioodil nõu laste elukeskkonna (näiteks laste tuba või riietus) ja laste suhete kohta. Kui räägiti laste suhetest, siis pigem anti nõu laste sõprussuhete kohta, kui intiimsuhete kohta.

#### 4.2.2 Nõuannete valdkonnad poliitilise läbimurde ja taasiseseisvumise eel (1986-1987)

Antud perioodil anti kõige enam nõu laste vaba aja veetmise ja tervise kohta (joonis 1). Nõuandeid laste vaba aja veetmise kohta anti 55% artiklitest ning tervise kohta 48% artiklitest. Vaba aja veetmise all räägiti enamasti laste harrastustest ja mängimisest, tervisealased nõuanded puudutasid enamasti laste vaimse tervise teemasid, „*[Lapsed ei tohiks lugemisega liialdada] „Vanematel tuleks siin taktitundeliselt sekkuda, püüda suunata oma last väljapoole iseennast.*“.

Võrreldes eelneva perioodiga räägiti tervisealaste nõuannete all mõnevõrra rohkem ka meelemürkidest: „*Kasulik oleks lapsele tubaka toime näitlik selgitamine: lugege lapse nähes suitsetaja - vahest iseoma - pulssi enne ja pärast suitsetamist.*“

Oluline on ära märkida, et sel perioodil räägiti võrreldes teiste aastakäikudega palju laste elukeskkonnast (30% artiklitest). Enamasti anti nõu sealjuures laste toa ja kodu kohta: „Üks kõrgete helide allikas on teler. On jõutud järeldusele, et otse teleri kõrval ei tohiks lapse voodi küll olla.“

Kõige vähem anti aastatel 1986-1987 nõu perekondlike suhete (16% artiklitest) ja laste isiklike suhete kohta (2% artiklitest). Pigem räägiti sellest, kuidas peaks vanemad suhtuma ja suhtlema oma lastega.

#### **4.2.3 Nõuannete valdkonnad uue riikliku korra rajamise perioodil (1992-1993)**

Aastatel 1992-1993 anti kõige rohkem nõu laste tervise teemadel (69% artiklitest esines terviseteemalisi nõuandeid) (joonis 1). Kõige enam puudutati terviseteemade all laste vaimsest tervist ja ka toitumist. „Kindlasti on vaja mõnikord last emotsionaalselt, vaimselt toetada, lohutada, rahustada.“

Kõige vähem puudutati sel perioodil laste suhteid. Siinkohal räägiti pigem noorte intiimsuhetest. „Eelkõige peaks ema rääkima tütrega, kõigest, mis seotud tütre kasvamisega naiseks, muutustega organismis, suhetest meestega jms. Peab olema mõõdukalt tähelepanelik peres, kus on võõrasisa ja kasutütar.“

#### **4.2.4 Nõuannete valdkonnad majandusliku stabiliseerumise perioodil (1998-1999)**

Kõige enam anti sel perioodil nõu tervise ja perekondlike suhete teemadel (Joonis 1). Lausa 62% artiklitest käsitlesid laste tervise teemat ning 54% artiklitest andsid nõu perekondlike suhete teemal. Kõige enam aga räägiti terviseteemade all laste vaimsest tervisest ja laste seksuaaltervisest. Viimasest teemast rääkima hakkamine on võrreldes eelnevate aastatega suur erinevus. „Poja isa ülesanne on õpetada pojale seksuaalhügieeni ja kujundada temas vastutustunnet seksuaalvahekorra õnnestumise ja tagajärgede eest. Tütrele õpetab ema seksuaalhügieeni ja võimalust vältida soovimatut rasedust.“ Lisaks sellele räägiti sel perioodil ka esmakordselt puuetest: „Vanem ei tohiks lapse lugemis-ja kirjutamispuuet mingil juhul häbeneda. Vale oleks ka jääda ootama, et küll koolis midagi ette võetakse.“

Veel räägiti aastatel 1998-1999 palju perekondlikest suhetest (54% artiklitest) ning sealjuures rohkem sellest, kuidas vanemad peaksid lastega suhtlema ja neisse suhtuma.

Kõige vähem räägiti 1998. aastal laste elukeskkonnast ehk laste toast, kodust või riietusest. Sellest räägiti vaid kahes artiklis. Eelnevatel valitud aastakäikudel räägiti sellest rohkem.

#### 4.2.5 Nõuannete valdkonnad uue teelahkme perioodil (2004-2005)

Aastatel 2004-2005 jagati ajakirjas Eesti Naine nõuandeid kõige enam laste tervise ja perekondlike suhete teemadel (Joonis 1). Laste tervisealaseid nõuandeid jagati 63% nõuannetest ning 65% artiklitest andsid nõu perekondlike suhete teemadel. Sealjuures räägiti terviseteemade all enam laste vaimsest tervisest, (tervise)liikumisest ning haiguste ja traumade ravist. Perekondlike suhete teemade all anti nõuandeid, kuidas peaksid vanemad lastesse suhtuma ning kuidas peaks lapsi õpetama vanematesse suhtuma. Sealjuures jagati sel perioodil võrreldes eelnevatega märgatavalt rohkem nõuandeid kasulaste kasvatamise kohta ning nõustati veidi enam ka üksikvanemaid. *„On tähtis, et vallaslaps ei mõtleks tulevikus meestest kui petistest ja mahajätjatest. Seepärast tuleb lapse isaga oma suhetest ja probleemidest otsekoheselt rääkida ning selgitada olukorda ka lapsele otse, emotsionaalseks minemata.“*

Samuti räägiti palju laste vaba aja veetmise võimalustest (58% artiklitest) ja jagati nõu laste harrastuste, hobide ning ka mängimise kohta. Endiselt oli laste suhete ning eriti intiimsuhete teema rohkem esindatud kui taasiseseisvunud riigi eelsel ajal. Kusjuures tuli teemaks ka internet ja ohutus internetis, millest ilmselt 1980ndatel ei osatud otseselt rääkidagi. *„Mida kättesaadavam on internetis pornograafia, seda vajalikum on teha selgitustööd. Noortega sel teemal rääkimine ei kuulu aga kergete ülesannete kilda, sest on seotud väga isiklike tunnete, naudinguga, eneserahuldamise ja fantaasiaga. Noori ei pruugi nakatada käitumine pornofilmides, küll aga on suur risk, et teismelised häbenevad liiga üksikasjalikke kirjeldusi ning peavad tulevikus intiimsuhteid ja seksiga seotut halvaks.“*

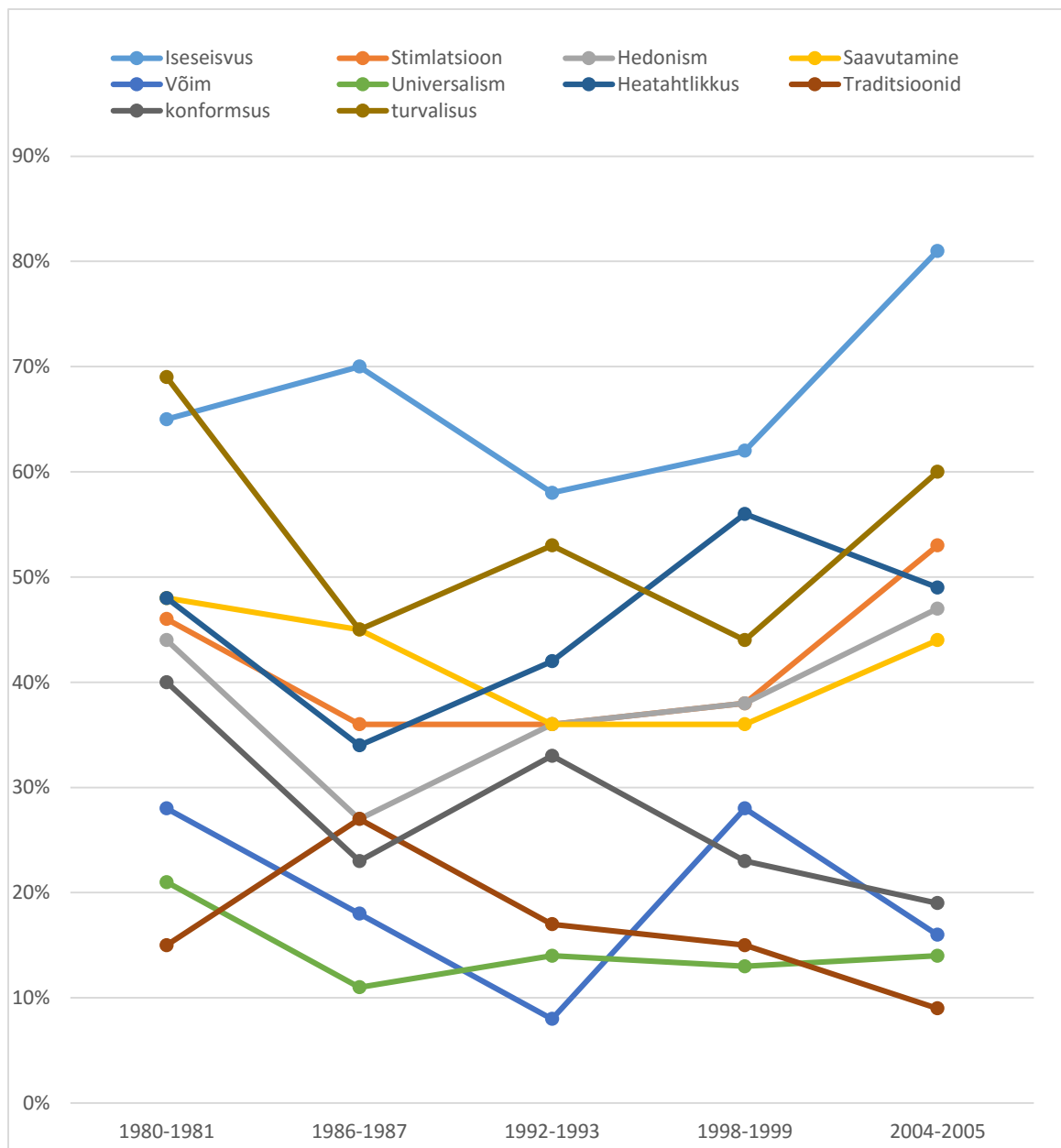
Kõige vähem jagati sel perioodil nõu laste elukeskkonda puudutavate asjaolude kohta. Vaid 23% artiklitest jagas juhiseid laste toa või riietuse kohta. *„Teisalt on tähtis eeskuju: kui ülejäänud kodu on kenasti korras, siis laps harjub sellega ja hoiab vabatahtlikult ka oma toa puhta.“*

### 4.3 Nõuannetes edasiantavad väärtused

Väärtused, mida nõuanded endas kanda võivad, on jaotatud ja kategoriseeritud, nagu eelnevalt mainitud, Schwartzi indiviiditasandi väärtusklastrite järgi. Kõik väärtuskategooriad olid vähemal või rohkemal määral esindatud. Mõnes artiklis võis esindatud olla ka mitu väärtuste kategooriat. Joonisel 2 on välja toodud erinevate väärtuste osakaal valitud aastate artiklites ning nende osakaalude muutumine valitud aastate (1980-2005) jooksul.

Kõige stabiilsemini püsinud väärtus oli **universalism**, mille kõrghetk oli perioodil 1980-1981, kui seda väärtust esines 21% valitud artiklites. Kõige vähem esines **universalismi** 1986.-1987. aastal (11%). Seega kõikumine on selle väärtuse esinemise juures 10%. Võrdlemisi stabiilsed olid väärtustest ka **saavutamine** ja **stimulatsioon**. **Saavutamise** väärtuse esinemise osakaal kõikus 12% piires (maksimum 48% aastatel 1980-1981, miinimum 36% aastatel 1992-1993 ja 1998-1999) ning **stimulatsiooni** väärtus 17% piires (maksimum 53% aastatel 2004-2005, miinimum 36% aastatel 1986-1987 ja 1992-1993).

Osakaalult tegi väärtustest kõige suuremaid hüppeid **turvalisus**, mille osakaal kõikus 25% piires. Kõige rohkem esines **turvalisus** aastatel 1986-1987 (69%) ja kõige vähem aastatel 1998-1999 (44%). Veel esines suure erinevusega aastate lõikes väärtus **iseseisvus**, mille kõikumised osakaalult toimusid 23% piires (maksimum 81% aastatel 2004-2005, miinimum 58% aastatel 1992-1993). Ülejäänud väärtused kõikusid uuritud aastate jooksul 18%-22% vahel.



Joonis 2. Nõuannetes edasiantavate väärtuste osakaal ajakirjades Nõukogude Naine ja Eesti Naine.

#### 4.3.1 Väärtused stagnatsiooniaja lõpuperioodil esinenud nõuannetes (1980-1981)

Antud perioodil kandsid ajakirjas Nõukogude Naine esinenud nõuanded kõige enam edasi **iseseisvuse** ja **turvalisuse** väärtustamist (joonis 2). **Turvalisust** kui väärtust propageeriti 69% nõuandeartiklitest ning **iseseisvust** 65% artiklitest. **Turvalisuse** väärtust kandsid endas kõige enam terviseteemalised artiklid. „Vajalik on rangelt jälgida, et lapsed ei harjuks pidama

vitamiinidražeesid kompvekkideks. Iga haigestumise korral juhindugem arsti asjatundlikest nõuannetest.“ **Iseseisvuse** väärtusrühma esindasid uudishimulikkuse ja eneseaustuse propageerimine. „Väga oluline on iseseisvus. Sellest saab alguse ka vastutustunne. Mõlemad tütreid õpivad neljandas klassis ja ei ole meil veel keegi õppimisajal nende kõrval istunud või meelde tuletanud, et on vaja õppida /.../ aga peaasi - mõlemad õpivad täiesti iseseisvalt ja on seda üldse ka oma tegudes.“

Kõige vähem esines nõuannetes **universalismi** (21% artiklitest) ja **traditsioonide** (15%) väärtuskategooriaid. Sellegipoolest oli **universalismi** osakaal jagatavates nõuannetes sel perioodil võrreldes teiste perioodidega kõrgeim. **Universalismiga** seotud väärtusi kandsid endas artiklid, mis rääkisid sotsiaalsest õiglusest ja võrdsusest. „Kasvatustlikest ülesannetest rõhutaksin väga olulist sotsiaalse vastutuse ja võrdsuse kasvatamist.“

Need vähesed artiklid, mis esindasid **traditsioonide** väärtust, rääkisid reeglite ja peretraditsioonide kasulikkusest ja nende austamisest. „Küsitlused näitavad, et kui peres on mingi (loov)harrastus au sees, saab see omaseks lastele. Selliste traditsioonide hoidmine teeb vanemad ja lapsed lähedasemaks.“

Sel perioodil esines võrreldes järgnevate aastatega rohkem ka **konformsuse** väärtustamist (40%). Konformsust väärtustavates artiklites räägiti kuulekusest, viisakusest ja enesedistsipliini hoidmisest. „Niimoodi ei kasva õiget inimest, kui laps teab, et tema kõik asjad siin ilmas kätte saab, mis tema ainult tahab.“

#### 4.3.2 Väärtused poliitilise läbimurde ja taasiseseisvumise eel (1986-1987)

Aastatel 1986 ja 1987 oli kõige olulisem ja enamesinenud väärtusklast **iseseisvus** (joonis 2). 70% artiklitest esines **iseseisvust** väärtustavaid nõuandeid: „Egotsentrismi all peab poisisse mehelikke ambitsioone sisendama, tema püüdu ennast teostada, saada iseseisvaks isiksuseks, võidelda unistuste eest, areneda.“ Eriti oluline oli kasvatada lastes uudishimulikkust ja ka mõnel määral loomingulisust. Järgmisena oli oluline ka **saavutamine**. 45% nõuande artiklitest oli oluline lastes saavutamise väärtustamine, sealjuures oli kõige olulisem punkt lapse suutlikkus ja edukus. „Isa õpetab ise toime tulema, riskima, arenema, saavutama ja ambitsioonikas olema. Isa näeb last vanemana ja suuremana, kui ta on.“

Võrreldes teiste perioodidega oli sel valitud aastavahemikul enam väärtustatud ka **traditsioone** (27% artiklites). Neis artiklites räägiti sellest, kuidas lapsi rahvakombeid ja ka traditsioone austama õpetada. Hilisemate aastate ajakirjanumbrites on sellistest asjadest märkimisväärselt vähem juttu. Sealjuures olid **traditsioone** väärtustavad artiklid suuresti seotud ka **konformsusega**. Nende kahe põhiväärtuse osakaal oli sel ajavahemikul pea sama suur (**konformsus** 23%). „*Nii nagu kaks tuhat, kakssada või kakskümmend aastat tagasi on emad ikka õpetanud tütardele õiget rühti. /.../ Araabia rahvastel, aga ka ilmselt paljudel teistel on pärimuslik õpetussõna: naine, kes ei laula, ei kõlba armastama, ja naine, kes ei suuda laulda hällilaulu, ei tohi üldse emaks saada. Väga usutav. Kui naise emotsioonid ei väljendu laulus, ei väljendu nad kusagil. /.../ Kolmas naiseliku kasvatuse valdkond on nõue, et tütarlaps peab oskama süüa teha ja õmmelda.*“

Kõige vähem mainiti 1986. aasta artiklites väärtustest **võimu** (18%) ja **universalismi** (11%). Artiklid, mis üldse **võimu** kui väärtust eelistasid, rääkisid enamasti materiaalsest rikkusest. **Universalismi** all räägiti sotsiaalsest õiglusest ja võrdsusest. Kusjuures **universalismi** propageerivate artiklite osakaal oli sel perioodil madalaim võrreldes teiste analüüsitud aastakäikudega. Samuti oli sel perioodil osakaalult võrreldes teistega madalaimal kohal **heatahtlikkust** ja **hedonismi** väärtustavate artiklite esinemine. Sealjuures räägiti neis vähestes **hedonismi** esindavates artiklites elust rõõmu tundmisel ja lõbutsemisest. „*Me vajame rõõme, tähelepanu, toredaid üllatusi ja meeldejäävaid sündmusi. Lapse arenguks on need hädavajalikud.*“

#### 4.3.3 Väärtused uue riikliku korra rajamise perioodil (1992-1993)

Aastatel 1992 ja 1993 peeti artiklites sarnaselt 1980. ja 1981. aastale kõige enam oluliseks **iseseisvust** (58%) ja **turvalisust** (53%) (joonis 2). **Iseseisvust** kui väärtust propageerisid artiklid, mis andsid vanematele nõu lastes eneseaustust kasvatada. „*Üle kuue aasta vanuste laste karistamine toimib igal juhul mõnitavalt, isiksust alavääristavalt.*“; „*Aga näiteks võib selguda, et lapsel on tõesti vähe eeldusi õppida ainult väga headele hinnetele ja teda teeb närviliseks see, et vanemad talt liiga palju nõuavad. Last armastavad vanemad mõistavad siis, et ka niisugusena, nagu nende laps tegelikult on, leiab ta elus oma koha.*“

Sel perioodil oli taas tõusuteel **heatahtlikkuse** propageerimine. Neis artiklites räägiti enam armastusest, sõprusest ja selles, kuidas üksteist hoida ja armastada: „*Kui Susanne on mõnikord*



*väsinud ja tujutu või on lapsed halvas meeleolus, teeb ta ettepaneku kallistada. Lapsed on taas rõõmsad ning tasakaalukad.*“

Kõige vähem väärtustati 1992. ja 1993. aasta artiklites **võimu** (8% artiklitest) ja **universalismi** (14%). Sealjuures **võimu** kui väärtust esindavaid artikleid oli võrreldes teiste vaadeldavate perioodidega kõige vähem.

#### 4.3.4 Väärtused majandusliku stabiliseerumise perioodil (1998-1999)

Sel perioodil esines kõige enam nõuannetes **iseseisvuse** ja **heatahtlikkuse** kui väärtuste esiletõstmist ja seda vastavalt 58% ja 42% artiklitest (joonis 2). **Iseseisvust** illustreeris enamasti eneseaustuse väärtustamine ning heatahtlikkuse puhul räägiti rohkem sõprusest või armastusest, aga ka vastutustundlikkusest ja andestamisest. „*Olge hea, nii et see jääks lapsele meelde, et Te olite hea, ja uskuge, Te olete eluks ajaks tema ees kohuse täitnud, sest õpetate talle vahetult seda, et headus on hea.*“ Sealjuures oli **heatahtlikkuse** propageerimise osakaal sel perioodil võrreldes teistega kõrgeim.

Võrreldes eelnevate analüüsitud aastakäikudega, väärtustati sel perioodil rohkem ka **võimu** (28%) ja sealhulgas tõsteti rohkem esile sotsiaalsed tunnustused, oma avaliku kuvandi säilitamist, aga ka autoriteetsust oma eakaaslaste seas. „*Teismeline võib varastada kasvõi pastapliiatsi, et tal oleks jutustada kaaslastele põnevuslugu, kuidas ta selle hankis. Aususest ülemaks muutub julgust nõudnud tegu. Oluline on, et vanemad suunaksid lapsi huvitegevusse, et selline teismelise soov välja paista saaks positiivse väljundi.*“ Selles konkreetses artiklis selgitati ka pikemalt, kuidas julgustada lapsi olema jälle korralikud ja ausad kodanikud, hoolimata sellest, et kunagi võisid nad niiöelda pätipoisid olla. „Pätipoisi“ staatusest on raske välja tulla, kuna teismelisel on tunne, et tal on see märk avalikult igavesti mingil moel küljes.

Kõige vähem väärtustati 1998. aasta nõuannetes **traditsioone** (vaid 15%) ja **universalismi** (vaid 13% artiklitest).

#### 4.3.5 Väärtused uue teelahkme perioodil (2004-2005)

Viimasel analüüsitaval perioodil esines valitud artiklites väärtustest kõige enam **iseseisvust** ning seda lausa 81% artiklitest. Muuhulgas oli iseseisvuse kui väärtuse esinemise osakaal võrreldes

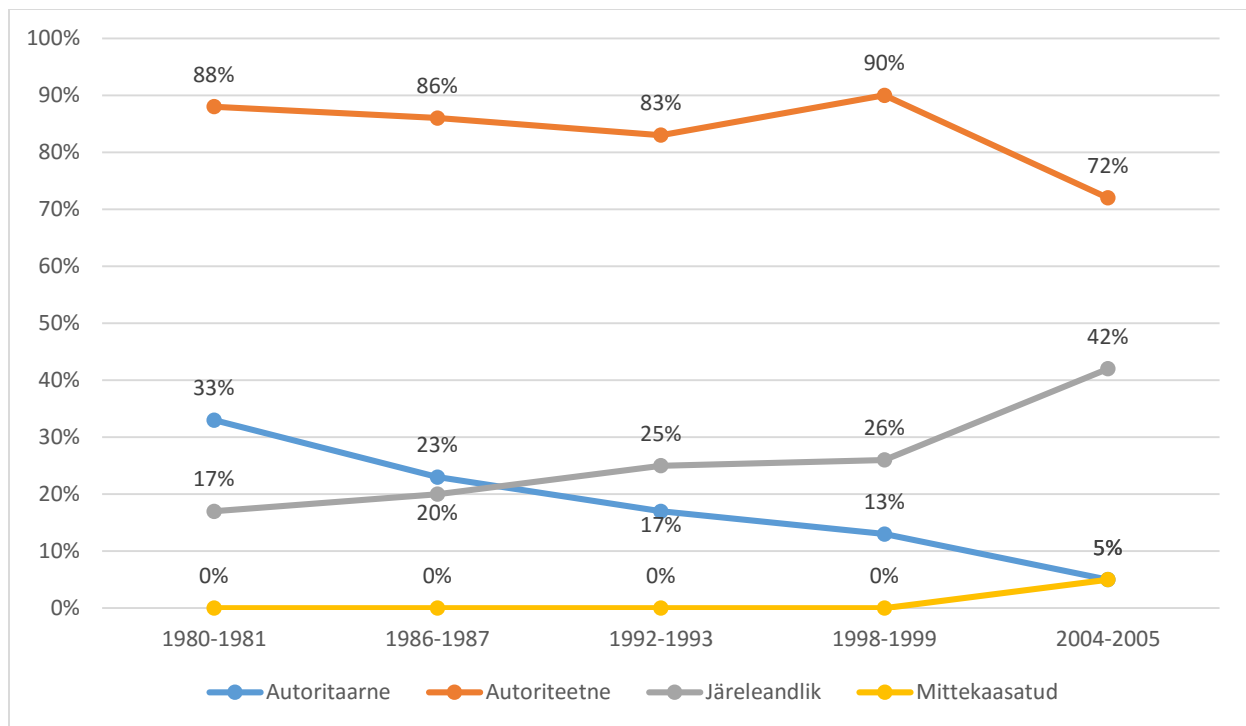
eelnevate aastatega kõige kõrgem. „Merlin hakkas varakult baarides ja tantsimas käima, ent Liivika [ema] suhtus mõistvalt. Ise suhteliselt vara emaks saanud Liivika on tütrele öelnud, et tehku ja käigu, kuni saab. Peale selle saab ta iseseisvamaks ja õpib sõltumatust või vähemalt saab olla mõnda aega sõltumatu.“

Samuti esines eelnevate perioodidega võrreldes rohkem artikleid, kus väärtustati **stimulatsiooni** (53%). Sealjuures räägiti selle väärtuskategooria alla kuuluvast vaheldusrikkast ja huvitavast elust. „Kui kodus on teismeline ja väikelaps, siis tuleb julgustada neid koos huvitavaid ja vaheldusrikkaid asju ette võtma. Tuuli-Emily vanem vend ehitab onni ja aitab puslesid kokku panna, suvel saab mängida veesõda ja käia koos ujumas, talvel tuhiseda ühise kelguga alla Toomemäe järsust nõlvast, nii kiiresti, et ei jõua õieti kiljumagi hakata.“

Kõige vähem propageeriti sel perioodil **traditsioone** (9%) ja **universalismi** (14%). Sealjuures traditsioone väärtustavate artiklite osakaal võrreldes eelnevate perioodidega oli madalaim. Võrreldes varasema ajaga oli langenud ka konformsust kandvate artiklite osakaal (19%).

#### 4.4 Kasvatusstiilid nõuannetes

Ühe artikli jooksul võis esineda mitut kasvatuslikku stiili esindavaid nõuandeid, kuid enamasti jäädi ühes artiklis ühe stiili juurde. Kasvatuslikest stiilidest oli kõige enam propageeritav igal aastal **autoriteetne** stiil. Seega ühe aastakäigu kasvatusstiilide esinemine võib siiski kokku liites olla rohkem kui 100%. Joonisel 3 on välja toodud kasvatusstiilide esinemine nõuannetes kõigi valitud perioodide võrdlusena alates 1980. aastast kuni 2005. aastani.



Joonis 3. Kasvatustüüpide esinemine nõuannetes ajakirjades Nõukogude Naine ja Eesti Naine.

#### 4.4.1 Autoritaarsed kasvatustüüpi esindavad nõuanded

**Autoritaarsed** kasvatustüüpi esindavate nõuannete osakaal muutus aastate jooksul oluliselt. Kui aastatel 1980-1981 olid kolmandik nõuannetest **autoritaarsed**, siis aastaks 2004-2005 oli **autoritaarsed** kasvatustüüpi propageerivate nõuannete osakaal vaid 5%.

Aastatel 1980-1981 rääkisid **autoritaarsed** nõuanded rangete reeglite kehtestamisest ja lastele kuulekuse õpetamisest ning mingil määral ka karistamisest. „Õigesti, rangelt organiseeritud kodu on lastele parim distsipliini kool, normaalse perekonnaelu võlu on parim vastumürk moraallangusele.“; „Laps peab oma vanemaid kuulama. Isa sõna peab olema mehesõna, isa teod peavad selge ja sirge joonega olema.“

Järgmisel vaadeldud perioodil (1986-1987) selle kasvatustüüpi osakaal veidi langes (kokku 23% nõuannetest), kuid oli siiski kõrgem kui järgnevatel analüüsitud aastakäikudel. „Hobust õpetatakse täpselt nagu last - väikesest peale!“ [Võrreldi last hobusega - tööd tuleb ka noorelt tegema hakata, muidu läheb hukka]; „Poega tuleb kasvatada läbi kahe äärmuse - läbi spartaliku askeesi ning egotsentrismi. Spartacus õpetas oma leegioni poistele, et mees võib nutta vaid jõuetus vihas, nii kinni seotuna, et rabeledagi ei saa; igas teises olukorras peab mees tegutsema.“

Ka aastatel 1992-1993 langes **autoritaarse** kasvatusstiili esinemine taas kindlat (17% nõuannetest olid autoritaarse kasvatusstiili näited). Enam jagati nõu selles osas, kuidas tuleks lastele kuulekust ja viisakust õpetada. „Teie laps võib olla ilus, andekas, kuid ta on ebameeldiv, kui ta on kasvatamatu. /.../ Jälgige, et laps ei kutsuks teie sõpru tuttavaid eesnime pidi, vaid: "Ema, tädi Tiina tuli, onu Mart jõuab hiljem." selgitage varakult, millal öelda proua, preili ja härra, sest nii harjub laps maast madalast austama täiskasvanuid. Pange tähele, et laps ei segaks end täiskasvanute jutu vahele, et ta vastaks lugupidavalt küsimustele, vaataks kaasvestlejale silma jne. Karistades last, ärge kartke olla karm, kuid säilitage rahu, teadvustage endale, et teete seda murest lapse tuleviku pärast.“

Aastatel 1998-1999 langes **autoritaarse** kasvatusstiiliga nõuannete osakaal 13%-le. Neis artiklites rõhuti pigem kuulekuse õpetamisele ja veidi karistamisele. „Sageli tõdetakse teadaannetes, et noorukid sooritasid kuriteo ilma põhjusest. Vanemate tegemata töö – karistamine.“ Kõige viimasel vaadeldud perioodil (2004-2005) oli **autoritaarsete** nõuannete osakaal madalaim – vaid 5% artiklitest.

#### 4.4.1 Autoriteetset kasvatusstiili esindavad nõuanded

**Autoriteetne** kasvatusstiil oli läbi kõigi uuritud aastakäikude kõige enamesinenud kasvatusstiil. Sellegipoolest muutus selle stiili osakaal viimaseks uuritud perioodiks märgatavalt.

Perioodil 1980-1981 esines **autoriteetseid** nõuandeid 88% artiklitest. Sealjuures rõhutati selle stiiliga nõuannetes laste õigusi, kuid seejuures ka kohustusi, mis on laste suhtes mõistlikud. „Aaverite peres pole töösundust. Tööd tehakse lihtsalt ja loomulikult. Iga perekonnaliiga tuleb mis tahes koduse ülesandega toime.“; „Laps vajab õrnust, aga omad kohustused peaksid tal ka olema.“

Aastatel 1986 ja 1987 langes **autoriteetse** kasvatusstiili osakaal nõuannetest veidi (86%). Sealjuures õpetas enamus artikleid lastesse suhtuma mõistlikult ja mõistvalt: „Oma vanema kätt ja hinge peab ta (laps) tajuma, temas vanemat sõpra nägema. Ja teadma: teda armastatakse. /.../ Oleme kogu aeg teadnud ja loodame kõvasti, et perekond on, et perekond peab olema jõuduandev allikas, kosutuse riik, puhtuse ja puhkamise paik“. „Kasulik oleks lapsele tubaka toime näitlik selgitamine: lugege lapse nähes suitsetaja - vahest iseoma - pulssi enne ja pärast suitsetamist; selgitage, et tavaliselt peaks süda tegema 70 lööki minutis. Kui te pärast seesugust tublit selgitustööd ise suitsetamisest loobute, võite olla kindel - teie laps juba suitsetama ei hakka!“

[Nõudmiste-keeldude selge ja rahulik selgitamine on iseloomulik autoriteetsele kasvatusstiilile – mitte karistamine ja range keelamine (autoritaarne) või sootuks seesuguste piiride puudumine või ähmasus (järeleandlik ja ka mittekaasatud).

1992. ja 1993. aasta ajakirjanumbrites esines **autoriteetset** kasvatusstiili 83% artiklitest. Nagu näha on iga aasta mõne protsendi võrra selle kasvatusstiili osakaal kindlalt langenud. Antud perioodil eelistati vanematele sisendada, et mõistlik ja mõistev suhtumine lastesse on oluline: „*Olgem kannatlikud ja rahulikud, suhtugem vasakukäelisusesse kui looduse iseärasusse! Nii lapsevanemad kui ka õpetajad ei tohi mitte mingil juhul ei kodus ega koolis sundida parema käega töötama!*“

Perioodil 1998-1999 oli **autoriteetsete** nõuannete osakaal aga hoopis kõrgem. Lausa 90% artiklitest jagasid **autoriteetse** kasvatusstiiliga nõu. Sarnaselt eelnevatele aastatele oli selles osas kõige olulisem lastesse mõistlik ja mõistev suhtumine, aga ka mingil määral piiride paikapanelmine. „*Kanada kogemusest tahan lapsele edasi anda arusaama, et kõik on võimalik, kui sa ise tagant lükkad ja upitad. Iseseisvust ja kohusetunnet tuleb aga õppida käsikäes.*“

Kõige viimasel vaadeldud perioodil toimus **autoriteetse** kasvatusstiili juures kõige olulisem muutus. Selle osakaal langes võrreldes eelnevate aastatega märgatavalt. Sel aastal esines **autoriteetset** stiili 72% artiklitest. Seejuures esindasid seda kasvatusstiili nõuanded, mis rääkisid piiride paikasaamisest, kuid mitte rangest karistamisest. „*Äärmused (kõik on lubatud, kõik on keelatud) ei too kunagi head. Parim on kuldne kesktee, kuid see nõuab lapsevanemalt hästi palju aega, energiat, tahtmist ja oma lapse head tundmist.*“

#### 4.4.2 Järeleandlikku kasvatusstiili esindavad nõuanded

Võib öelda, et **järeleandlik** kasvatusstiil asendas nõuannetes aja jooksul osakaalult **autoritaarse** kasvatusstiili.

Aastatel 1980-1981 oli **järeleandliku** kasvatusstiili osakaal vaid 17% ning sealjuures oli põhirõhk sellel, et lapsevanem peaks oma lapse suhtes igakülgsest toetav olema. „*Lapse jaoks peab aega ja tähelepanu jätkuma. Ta peab saama oma elust vestelda.*“; „*Ja neid [lapsi] ei ole vaja murda, vaid veenda, vahel koguni lihtsalt meelitada, paitada, kallistada. /.../ kui lapsele pidevalt survet avaldada, aina nõudmisi esitada, neid selgitamata, kui vanemad end lapsest "autoriteetsesse" kaugusesse seavad, siis hakkab laps lõppude lõpuks vastu.*“

Järgmisel vaadeldud perioodil (1986-1987) oli **järeleandliku** stiili osakaal juba suurem – 20%. Enamasti jagati nõu selles osas, et lapsed on kordumatud ja neid peaks igakülgselt toetama: „*Ainult heatahtlik suhtumine lapsesse, mitte vitsaga või piiramisega, aitab jagu saada laps negativismist; see on suur tarkus! Seda ei omanda kahjuks isegi kõik õppinud pedagoogid. Laps on kordumatu indiviid. Temale looduse poolt kaasaantud omadusi peab täielikult arvestama iga isa-ema.*“ [Selle konkreetse artikli üldtoon oli tundlikkuse ja nõudlikkuse teljel väga palju rohkem tundlik kui nõudlik, seega ei saa antud nõuannet segamini ajada autoriteetse kasvatusstiiliga].

**Järeleandlikku** kasvatusstiili osas tuli perioodil 1992-1993 murrang. **Järeleandlik** kasvatusstiil asendas osakaalult **autoritaarse** kasvatusstiili. **Järeleandlikku** kasvatusstiili esines nüüd 25% artiklitest. Sarnaselt eelmistele aastatele oli seda kasvatusstiili väärtustavates artiklites põhirõhk toetaval suhtumisel lastesse. „*Teda [last] pole vaja pidevalt tagant torkida. Tuleb kasvada koos lapsega, muuta ka oma suhtumist ellu.*“

26% (juba pea kolmandik) nõuannetest eelistas aastatel 1998-1999 **järeleandlikku** kasvatusstiili, kus väideti, et selgete piiride paikapanemine pigem pole oluline: „*Kui vanem tahab keelata, lasku käia! Ainult, et ta ei saavuta sellega midagi peale teismelise eemaldumise.*“

Aastateks 2004-2005 oli **järeleandliku** kasvatusstiiliga nõuandeid juba 42%. Selle stiiliga nõuannete kasv tuli autoriteetse ja autoritaarse stiiliga nõuannete osakaalu arvelt. „*Millised peaksid lapsevanemad olema? [vastavad intervjuueeritavad näitlejad] Nagu mina ja Andres. Andres on Pipi – fantaasiarikas ja mänguline lapsekasvataja. Ei, mitte kasvataja, sõber. Mina ise olen Malin Tjorveni-raamatust – ainult väga hooliv peab olema.*“

#### 4.4.4 Mittekaasatud kasvatusstiili esindavad nõuanded

Kuni aastateni 2004-2005 ei esinenud kordagi nõuandeid, mis oleksid mingilgi moel propageerinud **mittekaasatud** kasvatusstiili. Viimasel vaadeldud perioodil leitud **mittekaasatud** kasvatusstiili näited ei olnud niivõrd otse lastevanematele suunatud nõudmised kuivõrd eeskujuks toodud inimeste lood, kes rääkisid persoonilugudes sellest, kuidas nad oma igapäevaelu elavad ja ka lapsi kasvatavad. Need 5% artiklitest, mis rääkisid sel perioodil **mittekaasatud** kasvatusstiilist, selgitasid olukorda, kus vanemad kas töötavad väga palju või on lihtsalt palju kodust eemal, nii et neil laste jaoks aega ei jää, kuid sellegipoolest saadakse hakkama. „*Lapsed on enne valmis, kui*

*nad täiskasvanuks saavad. Inimese iseloom kujuneb välja ise, hoolimata sellest, kas ma selle jaoks midagi erilist teen või tegemata jätan.“*

## 5 JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

### 5.1 Vastused uurimisküsimustele

Kuidas muutusid nõuanded sisuliselt, millest räägiti rohkem ja millest vähem? Sarnased tendentsid osakaalu poolest tegid läbi sellised teemad nagu tervis, perekondlikud suhted ja laste intiim- ja sõprussuhted. Perioodil 1986-1987 olid need kolm teemat osakaalult madalaimas punktis, kuid pärast taasiseseisvumist räägiti neist aina rohkem või ei langenud nende osatähtsus enam oluliselt.

Huvitav tendents oli ka nõuannetes valdkonniti see, et joonistusid välja mõned teemadeplokid, mis olid omavahel pöördvõrdelises seoses. Näiteks tuli välja, et mida rohkem räägiti laste elukeskkonnast, seda vähem räägiti laste sõprus- ja intiimsuhetest ja vastupidi. Ka toimus see mingil määral selliste teemade puhul nagu vaba aja veetmise võimalused ning nõuanded perekondlike suhete alal.

Kõige olulisemad sisulised muutused toimusid teemade seksuaaltervis ja soorollid osas. Laste seksuaaltervisest räägiti hilisematel perioodidel rohkem, kui varem. Kusjuures homoseksuaalsusest räägiti esmakordselt alles pärast taasiseseisvumist. Soorollidest rääkimine ja nõuanded teemadel, kuidas lapsi soorollidest lähtuvalt kasvatada, jäid aga pigem varasematesse analüüsitud perioodidesse. Sealjuures oli soorollidest lähtuva kasvatus eestkõneleja lastepsühholoog Ülo Ots. Kuigi hilisematel aastatel jagati rohkem nõu eraldi poiste kohta, siis pigem räägiti seal soolistest iseärasustest teismeliste arenemisel, kuid otseselt poiste meesteks kasvatamisest ja soorollidest ei räägitud. Enne taasiseseisvumist räägiti rohkem seksuaalsusega seotud ohtudest (näiteks kombelõtvus, varajane rasestumine jne), hiljem aga sellest, kuidas noortes enesekindlust tõsta ning neid intiimsuhete osas toetada ja mõista.

Nõukogude ajal anti rohkem nõu ka viisakusreeglite kohta. Regulaarselt ilmus rubriik, milles kombeõpetaja Maaja Kallast jagas näpunäiteid, kuidas lastele viisakusreegleid ja kombekust õpetada. Reeglina lähtusid kombeõpetaja nõuanded pigem autoritaarsest kasvatusstiilist ning nõudsid konformsuse ja traditsioonide väärtustamist. Pärast taasiseseisvumist sellist komberubriiki enam ei ilmunud. Viisakusreeglite kohta esines küsimus siis vaid korra lugeja saadetud kirjas toimetusele.



Oluline muutus terviseeteemadel oli veel puuetega lastest rääkimine. Ajal enne taasiseseisvumist ei räägitud kordagi puuetega lastest. See ilmus nõuannetes alles 1990ndatel. Nõukogude aja lõpul ilmus siiski artikkel, kus rõhutati, et vasakukäelisus pole puue. See on huvitav detail – kuna hilisemal ajal ei olnud vajadust sellist asja eraldi välja tuua. Ilmselt on see nüüd juba iseenesest mõistetav, et vasakukäelisust puudeks ei peeta. Siin võib aga välja tuua teatud sarnasuse selles osas, kuidas hilisemal perioodil räägiti puuetega lastest. Neist kõneldi kui normaalsest ühiskonna osast ja sellest, kuidas puuetega laste vanemad on samuti täiesti tavalised inimesed, kellel on ka oma lastega muresid ja rõõme just nagu kõigil teistel vanematel. Võib öelda, et nii vasakukäelistest kui ka puuetega lastest rääkimise taotlus oli sarnane – rõhutada, et need on osa normaalsest ühiskonnast.

Kuidas muutusid nõuannetes jagatavad väärtused? Kuigi nõuannetes esinevad väärtuste osakaalud varieerusid aastate lõikes üsna palju, siis mõned trendid olid siiski märgatavad. Näiteks traditsioonide, konformsuse ja universalismi väärtustamine oli uuritud aastakäikude lõikes langustrendis ning heatahtlikkuse väärtustamine kasvas. Märgata oli mõningate väärtusklastrite tõusu ja langust, mille trendi nõ rikkus üks vaadeldud periood. Näiteks hedonismi kui väärtuse esinemine nõuannetes langes 1986.-1987. aastal, kuid pärast seda selle osakaal tõusis järjekindlalt.

Kõige enam propageeritavam väärtus oli iseseisvus, mille all rõhutati kõigil analüüsitud perioodidel enam uudishimulikkust ja loomingulisust. Nõukogude aja lõpul räägiti selle väärtuse all ka rohkem sellest, kuidas lapsed oma eesmärgi seavad ning kuidas neile eneseaustust õpetama peaks. Hiljem räägiti selle väärtuse all rohkem sõltumatusest.

Varasemal perioodil, enne taasiseseisvumist olid võrdlemisi olulisel kohal ka traditsioonid. Kusjuures 1980ndate lõpul jagati Nõukogude Naises nõu selle kohta, kuidas lastele rahvakombeid õpetada: näiteks mida teha rahvakalendri tähtpäevadel. Eesti Naises selliseid artikleid aga ei olnud.

Üldiselt räägiti kõigist väärtustest alati vähemal või rohkemal määral, kuid mõnede väärtusklastritele iseloomulikud elemendid jäeti täiesti puutumata. Näiteks osakaalult üsna madal väärtuskategooria universalism oli esindatud nõuannetega, mis rääkisid sallivusest ja sotsiaalsest õiglusest, kuid laste keskkonnateadlikeks ja üleilmset rahu soovivateks maailmakodanikeks kasvatamist ei nõudnud ükski nõuanne.

Kuidas muutusid nõuannetes propageeritavad kasvatusstiilid? Kõige olulisem muutus seisnes järeleandliku ja autoritaarse kasvatusstiiliga nõuannete osakaalu vahetuses. Kui varem oli rohkem autoritaarset kasvatusstiili järgivaid nõuandeid, siis hiljem oli järeleandliku kasvatusstiili näiteid oluliselt rohkem. Autoriteetset kasvatusstiili propageerivad nõuandeid oli alati kõige rohkem.

Autoritaarset kasvatusstiili esindavate nõuannete juures esinenud väärtuskategooriad olid enamasti traditsioonid ja konformsus, kuid mingil määral ka saavutamine, võim ja turvalisus. Autoriteetset kasvatusstiili iseloomustasid väärtustest iseseisvus, stimulatsioon, saavutamine ning mingil määral ka turvalisus ja universalism. Järeleandlikus kasvatusstiilis nõuannete juures esinenud väärtused olid hedonism ja heatahtlikkus ning mingil määral ka universalism.

Minu töö peamine hüpotees oli, et nõuanded on uuritava aja jooksul muutunud. Seda nad ka olid. Eeldasin, et nõuannetes esindatud kasvatusstiilid on muutunud autoritaarsest autoriteetsemaks. Autoritaarsus nõuannetes tõepoolest vähenes märgatavalt. Autoriteetsed nõuanded olid alati enamesinenud stiil. Lisaks autoritaarsuse vähenemisele esines ka järeleandlikku kasvatusstiliga nõuandeid, nii nagu hüpoteesina ka eeldasin. Väärtuste osas oletasin, et konformsus ja traditsioonid muutusid aja jooksul vähemtähtsateks. Konformsus ja traditsioonid olid osakaalult läbi kõigi valitud aastate vähem esindatud, kuid sellegipoolest kahanevas trendis. Eeldasin ka, et tõenäoliselt räägitakse hilisematel perioodidel rohkem näiteks homoseksuaalsusest ja muudest varasematest niiöelda tabuteemadest. Konkreetselt homoseksuaalsus tuli tõepoolest alles 1990ndatel nõuannetesse, aga ka näiteks puuetega lapsed ja üksikvanemate teemad, mida 1980ndatel veel ei käsitletud.

Ajakirjad Nõukogude Naine ja Eesti Naine on küll antud bakalaureusetöö kontekstis väga head uurimisallikad, kuna nende ajakirjade eesmärk oli juba asutamise aastatel õpetada naisi paremini lapsi kasvatama ning maja pidama. Samas oli märgata 1990ndatel teatud üleüldist sisumuutust – pärast taasiseseisvumist räägiti rohkem moe- ja kosmeetika teemadel ja naiste individuaalsetest vajadustest, hoiakutest, mitte niivõrd naiste kollektiivsetest püüdlustest. Varem räägiti rohkem ülemaailmsest rahu teemast, rahuorganisatsioonidest, mida vedasid naised ning naiste töötulemustest jms. Kui Nõukogude Naises võis laste kasvatamise nõuandeid lugeda pea igast rubriigist ning isegi artiklitest, mille eesmärk ei olnud vaid lastekasvatamisest rääkida, siis

Eesti Naises olid kõik laste kasvatamisega seotud nõuanded koondunud enamasti eraldi nõuanderubriiki „Sinu laps“.

## 5.2 Meetodikriitika

Standardiseeritud kontentanalüüs võimaldab näha sisu muutust ajas, mis antud bakalaureusetöö jaoks oli parim variant. Samas on sel ka mõningad vajakajäämised. Esiteks ei võimalda standardiseeritud kontentanalüüs analüüsida varjatud tähendusi ega niisuguseid tekste, millest erinevad inimesed tõenäoliselt erinevalt aru saavad (Kalmus 2015).

Selleks, et suurendada oma kodeerimisjuhendi valiidsust ning tulemuste reliaablust kodeerisin ma valitud artikleid topelt. Kõige esimesel kodeerimisel täiendasin ma veel oma kodeerimisjuhendit ning uurisin, millest artiklites üldse räägitakse – sellega lisasin kodeerimistabeli nõuannete sisu (B) osasse veel märksõnu ja sümboleid. Väärtuste ja kasvatusstiilide osa oli juba teooria järgi paika pandud ning esialgselt kodeerimisel ei olnud vaja seda muuta. Teine kodeerimine oli kõige olulisem – täiendatud kodeerimistabeliga analüüsisin põhjalikult kõiki valitud artikleid. Kolmas kodeerimine oli lõplik. Seda tegin nädal pärast teist kodeerimist ning suuremalt jaolt olid tulemused samad, mis teise kodeerimise ajal. Kui kolmanda kodeerimise ajal esines erinevusi võrreldes varasemate kodeerimistega, siis analüüsisin neid artikleid põhjalikumalt, võttes appi ka põhjalikud kirjeldused väärtustest ja kasvatusstiilidest (erinevused seisnesid neis kahes kategoorias, mitte nõuannete valdkondades) ning enamasti jäid alles tulemused kolmandast kodeerimisest. Mõnikord jäi siiski teise kodeerimise tulemus alles.

Reliaablus tähistab mõõtmise usaldusväärsust ja kodeerimisjuhendi töökindlust. Minu tulemuste ja kodeerimisjuhendi reliaabluse määramiseks lasin 210 artiklist 20 artiklit uuesti kodeerida (igast valitud perioodist 4 artiklit). Lasin proovikodeerimist teha psühholoogia kolmanda aasta tudengil, kes on varem kokku puutunud ja tegelenud ka Schwartzi väärtuskategooriatega. Tekste kodeeris ta minust sõltumatult, kuid enne seda selgitasin talle ülevaatlikult kõiki valdkondade, väärtuste ja kasvatusstiilidega seotud olulisi aspekte. Tulemuste usaldusväärsuse määramiseks fikseerisin kõigepealt iga kategooria ja iga loendamisühiku puhul kokkulangenud ja lahknenu kodeerimisotsused. Järgnevalt summeerisin kokkulangevuse määrad kodeerimistabeli ridades (ühikute kaupa), veergudes (kategooriate kaupa) ja kogu tabeli ulatuses.

Summaarse kokkulangevuse jagasin tehtud kodeerimisotsuste koguarvuga ning saadud suhtarvu esitlen protsentides. Minu tulemuste ja kodeerimistabeli reliaablusmäär on 94,5%. Reliaabluse määr peab olema üle 90%, et tulemusi usaldusväärseks pidada. Reliaabluse määramiseks ja arvutamiseks sain juhise sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaasist kontentanalüüsi peatükist, mille on koostanud Veronika Kalmus.

### **5.3 Arutelu ja ettepanekud edaspidisteks uuringuteks**

Nagu Kutsari, Kasearu ja Kurrikoffi uuringust selgus, siis lapsi kasvatati nõukogude ajal autoritaarsemalt kui taasiseseisvunud Eestis. Mingil määral näitab käesolev töö, et ka meedias jagatavad nõuanded on läbinud samasuguse sisulise muutuse. Autoritaarsete nõuannete osakaal vähenes ja järeleandliku stiiliga nõuannete osakaal kasvas. Ka autoriteetsete nõuannete osakaal oli aastatel 1998-1999 väga kõrge – lausa 90%. Autoritaarsete nõuannete hulk jõudis aga lõpuks nulli lähedale. Vaid kaks artiklit jagasid sellise stiiliga nõu.

Põhjuseid, miks sellised muutused laste kasvatamise nõuannetes toimusid, võib otsida nii laiemalt, maailmas toimunud üldistest muutustest, kui ka muutustest Eestis. Esiteks võisid laste kasvatamise nõuanded sõltuda siin vahetunud riigikorrast ja sotsiaalsest olukorrast.

Nõukogude ajal kehtis range plaanimajandus. 1980ndaile aastaile oli iseloomulik paljude seniste pealesurutud tõekspidamiste avalik ümberhindamine ja tsentraalsele plaanimajandusele alternatiivide otsimine. See protsess lõppes NSV Liidust lahkulöömisega ning iseseisva, turumajandusele suunduva Eesti riigi taastamisega (Rajasalu 2002). Koos selliste muutustega võis üleminek toimuda ka perekonnaelus, haridussüsteemis ja ka laste kasvatamises, kus osalt peeti õigeks lapsi kasvatada rangelt, niiöelda plaani järgi, kui ka tundlikumalt, mõistvamalt, autoriteetsemalt.

Pärast üleminekut kommunistlikust riigist demokraatlikuks võis ka perekonnaelu niiöelda demokraatlikumaks muutuda. Vahetult enne taasiseseisvumist muutusid lisaks lastekasvatamise stiilidele ja –väärtustele ka perekonnaväärtused ja pereloomeline käitumine üldiselt. Taasiseseisvumisele eelnenud ajal, 1980ndate aastate lõpus toimus märgatav perekondlike väärtushoiakute esilekerkimine. Ühiskonda iseloomustas üleüldine perekonna ja laste suur

väärtustamine. Ka mitmelapseliste perede hulk Eestis kasvas (Narusk 1995). Sellest võib järeldada, et lastele pöörati rohkem tähelepanu ning nende (hästi) kasvatamine muutus olulisemaks. See väljendus Nõukogude Naises ka selles, et nõuandeid laste kasvatamiseks võis leida igasugustest rubriikidest ja artiklitest.

1990ndatel aastatel toimus pereloomelises käitumises muutus. Abielude sõlmimine ja esimese lapse sünd lükkus vanuseliselt edasi hilisemaks ning lastetute paaride arv kasvas. Sünnimus langes 1990ndatel aastatel drastiliselt, jõudes madalaimasse punkti aastal 1998 (Hansson 2000). Nagu minu uurimistulemustest selgus, siis 1990ndatel jagati nõuandeid rohkem teismeliste kohta ning aastatel 1998-1990 ei jagatud mitte ühtegi nõuannet imiku- ja väikelapseeas laste kohta. Nõu jagati nende kohta, kes 1980ndate „beebibuumi“ ajast on sirgunud teismeliseks ning imikute kohta nõu anda polnud niivõrd vajadust. Tegemist on küll väga meelevaldse järeldusega, kuid selline seos vastavalt teooriale ja tulemustele tekkis.

Pärast uue riigi taasloomist muutusid või loodi niiöelda tühjast kohast paljud institutsioonid ning lisaks arenes eraettevõtlus. Seejuures tekkisid riigikoolide ja -lasteadeade kõrvale ka erakoolid ja –lasteaiad. Näiteks loodi Eestis lapsevanemate initsiatiivil esimesed waldorfkoolid 1990. aastal Rosma külla Põlvamaale, Tartusse ja Tallinnasse (Waldorfpedagoogikast..., 2016). 1995. aastal asutati Fontese erakool (hilisem Audentese erakool) ning aasta hiljem selle juurde eelkool (Ajalugu..., 2016). Laste harimise ja kasvatamise võimalused Eestis muutusid selliste haridusasutuste asutamisega mitmekesisemaks. Erinevate pedagoogiliste ja kasvatuslike põhimõtete lisandumine Eesti haridusmaastikule võis kaasa tuua ka erinevate ja ka uuendusmeelsemate kasvatusstiilide propageerimise ajakirjanduses.

Mingil määral võis mõjutada laste kasvatamise nõuannete muutumist üldine läänestumine ajakirjanduses ja Lääne meedia lihtsam kättesaadavus taasiseseisvunud Eestis. Ajakirjanduse läänelikumaks muutumine võis kaasa tuua ka läänelike väärtushinnangute ja ka laste kasvatamise eeskujude jõudmise Eesti ajakirjandusse. Näiteks käesolevas töös kirjeldatud uuring, mis käsitles lastekasvatamist Eestis ja Rootsis, näitas, et Rootsis peeti vähemoluliseks konformsust, mis samuti taasiseseisvumisega nõuannetes vähemtähtsamaks muutus (Tulviste jt 2012).

Peale selle, et Eesti küll taasiseseisvus ning teatud väärtused on muutunud, siis toimus ja toimub maailmas üldine liberaliseerumine ja individualiseerumine ning seda mitte ainult endistes Nõukogude Liidu vabariikides. Ulrich Becki teooria maailma individualiseerumises seisneb laias

laastus selles, et traditsioonilised sotsiaalselt kehtestatud normid elustiilile, eetikale jms on asendunud inimeste individuaalsete isikupäraste otsuste ja tõekspidamistega. Selline arvamuste erinevus on normiks saanud mitte ei ole enam niivõrd erand. Teisisõnu inimesed ei pea enam tegema otsuseid selle järgi, kuidas ühiskond seda soovib või kuidas nende vanemad oma elu elasid, vaid iga inimene võib valida ise oma tee (Hudson 2016). Ka minu uurimistulemused näitasid, et väärtustest kasvas nõuannetes aja jooksul väga suurel määral iseseisvuse väärtuskategooria osakaal. Lisaks sellele muutus olulisemaks ka järeleandliku kasvatusstiili propageerimine. Järeleandlikku kasvatusstiili iseloomustab laste suur toetamine ja nende isikupära rõhutamine. Järelilikult muutusid nõuanded laste kasvatamiseks ajakirjanduses järeleandlikumaks ja laste individuaalsust arvestavamaks koos maailmas toimuva individualiseerumise protsessiga.

Lisaks laste kasvatamise nõuannetele muutus ka kogu ajakiri individualistlikumaks. Kui nõukogude aja lõpul rääkis kogu ajakirjanumber pereelust ja lastest ning mingil määral nõukogulikust tööst, kollektiivselt naistest ja kõigi naiste püüdlustest maailmarahule, siis hiljem läheneti naistele rohkem individuaalsemalt: räägiti rohkem ka kosmeetikast, eneseleidmisest, moest, edulugudest. Veel enam, kui varem kinnitati Nõukogude Naises tihti seda, et naise peamine ülesanne on olla pereema, abikaasa ja vääriline töötaja oma kollektiivile, siis tihtipeale Eesti Naises kummutati sellist üldistamist: naine võib olla vallaline, lastetu ja iseseisev ettevõtja, aga ta on ikkagi ennast teostav väärikas naine.

Igas uuritud perioodis jäi laste kasvatamisest rääkivate artiklite hulk 36 ja 48 artikli vahele. Kuigi artiklite hulk, mis jagasid laste kasvatamiseks nõuandeid, aja jooksul oluliselt ei vähenenud, siis artiklite hulga ja kogu ajakirja mahu suhe muutus küll. Nagu eelnevalt mainitud, kui Nõukogude Naises võis nõuandeid laste kasvatamiseks leida kõiksugustest rubriikidest, siis Eesti Naises oli laste kasvatamiseks jäetud vaid üks rubriik. See-eest kasvas ajakirja üldine maht ja lehekülgede arv, mida täitsid näiteks moeleheküljed fotodega ja vähese tekstiga. Üldiselt jäigi tekstimassiivi ajakirjas vähemaks ning juurde tuli pilte. Seega laste kasvatamise nõuannete osatähtsus vähenes ajakirjades märgatavalt.

Eesti Naise ajakirja kõrvale tekkis 1990ndatel ka teisi ajakirju, mis rääkisid laste kasvatamisest – näiteks Pere ja Kodu, mis on põhimõtteliselt nišiajakiri pereelust ja laste kasvatamisest. Siit võib otsida põhjust, miks laste kasvatamise nõuandeid Eesti Naises vähemaks jäi. Teised allikad tulid selleks juurde. Rääkimata ka internetist, mis on viimase paarikümne aasta

jooksul oluliselt muutnud inimeste meediakasutust ja info otsimist. Kiireid vastuseid näiteks laste kasvatamise küsimustes võib saada ka internetist. Siit võib otsida ka põhjust sellele, miks perioodil 2004-2005 ei küsitud enam kordagi nõu toimetuse kirjades ja seda mitte ainult laste kasvatamise osas. Rubriik, kuhu said lugejad kirjutada oma küsimusi toimetusele või ekspertidele, kadus selleks ajaks ajakirjast täielikult.

Neist järeldustest tulenevalt oleks huvitav antud teemat edasi uurida. Näiteks teha käesolevast tööst lähtudes edasisi empiirilisi uuringuid selle kohta, mil määral lapsevanemad üldse ajakirjanduses jagatavaid laste kasvatamise nõuandeid loevad ja ehk ka järgivad. Kumb on enne: kas muudetakse ühiskonnas hoiakuid ja seejärel ilmuvad vastava meelestatusega nõuanded ajakirjandusse või ilmuvad enne meediasse teatud nõuanded ja tänu sellele muutuvad lastevanemate hoiakud? Kuivõrd oluliseks on üldse muutunud ajakirjanduse ja meedia roll laste kasvatamise juures? Kas põlvest põlve jagatud nõuanded on praeguses globaliseerunud, individualiseerunud maailmas vähemtähtsaks muutunud?

Ajakirjad Nõukogude Naine ja Eesti Naine on sisuliselt samad ajakirjad ning ilmunud Eestis piisavalt pikka aega, et seda ajakirja saaks veel põhjalikumalt uurida. Näiteks mainisin käesolevas töös ka naiste kuvandi muutumist Nõukogude Naises ja Eesti Naises ning see on teema, mida võiks veel lähemalt uurida.

## 6 KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärk oli uurida, kas ja millisel moel on muutunud laste kasvatamiseks antud nõuanded Eesti ajakirjanduses üleminekuajal, mil Eesti astus välja Nõukogude Liidust iseseisvaks riigiks. Selleks uurisin, kuidas muutus nende sisu ehk mille kohta enam nõu anti, kuidas muutusid väärtused, mis nõuannetega kaasas käisid ning milliseid kasvatustüüpe enam propageeriti. Väärtuste uurimiseks võtsin aluseks Shalom H. Schwartzi määratletud kümme põhiväärtust ning Diana Baumrindi koostatud neli kasvatuse põhistiili.

Uurimismeetodina kasutasin standardiseeritud kontentanalüüsi, mis võimaldas vaadelda tekstide muutumist ajas. Valimisse kuulusid ajakirjanumbrid, mis ilmusid aastatel 1980, 1981, 1986, 1987, 1992, 1993, 1998, 1999, 2004 ja 2005. Analüüsitud artikleid, mis rääkisid laste kasvatamist ja jagasid sellealast nõu, oli kokku 210.

Minu töö hüpotees oli, et nõuanded on uuritava aja jooksul nii sisu, väärtuste kui ka kasvatustüüpide poolest muutunud. Uurimise käigus selgus, et nii see ka oli. Nõuannete sisus toimunud muutused seisnesid selles, et enne taasiseseisvumist räägiti Nõukogude Naises märgatavalt rohkem viisakusest ja sellest, kuidas lastele kombeid õpetada. Hilisemal perioodil (1990ndate lõpus) räägiti esmakordselt noorte homoseksuaalsusest ja puuetega lastest. Pärast taasiseseisvumist räägiti rohkem ka kasulastest ning jagati rohkem nõu üksikvanematele.

Nõuannetes esinevate väärtuste osakaalud varieerusid aastate lõikes üsna palju, kuid mõned trendid olid siiski märgatavad. Näiteks traditsioonide, konformsuse ja universalismi väärtustamine oli uuritud aastakäikude lõikes langustrendis ning heatahtlikkuse väärtustamine kasvas. Kõigi valitud aastate lõikes oli kõige enam propageeritavam väärtus iseseisvus.

Kasvatustüüpide osas seisnes kõige olulisem muutus järeleandliku ja autoritaarse kasvatustüübiga nõuannete osakaalu vahetuses. Kui varem oli rohkem autoritaarset kasvatustüüpi järgivaid nõuandeid, siis hiljem oli järeleandliku kasvatustüüpi näiteid oluliselt rohkem. Autoriteetset kasvatustüüpi propageerivad nõuandeid oli alati kõige rohkem.

Eelnevalt kirjeldatud muutused võisid tuleneda üleminekust kommunistlikust riigist demokraatlikuks (ka perekonnaelu võis nii-öelda demokraatlikumaks muutuda) ning üleüldisest individualiseerumisest maailmas ning Lääne meedia mõjust, mis pärast taasiseseisvumist Eesti



ajakirjandust mõjutama hakkas. Lisaks muutustele laste kasvatamise nõuannetes, muutus pärast riigikorra vahetumist üldiselt ajakirja Eesti Naine sisu.

## 8 SUMMARY

“Advice for raising children in magazines “Nõukogude Naine” and “Eesti Naine” at the end of the Soviet period and in re-independent Estonia”

The objective of the given bachelors thesis was to find out if and in what way advice has changed in Estonian journalism in the transitional period, when Estonia departed from the Soviet Union and restored its independency. To obtain that target I studied how the content changed, what advice was mostly given, how the values changed and what rearing styles were mostly propagated. The studied values were based on Shalom H. Schwartz’ Values scale and the model of parenting styles by Diana Baumrind.

I used standardized content analysis, which allowed me to observe the change of texts about raising children and giving advice about it in time. Journals from years 1980, 1981, 1986, 1987, 1992, 1993, 1998, 1999, 2004, and 2005, were used as the sample. The number of articles was 210.

The hypothesis of my thesis was that the advice given in the journals has changed in content, values and by the rearing styles and it was confirmed. I found that there was a lot more articles about teaching politeness and manners to the children in Soviet times in the magazine „Nõukogude naine“. Homosexuality and handicapped children were first mentioned at the end of the 1990’s. After the re-independence there was more texts about foster children and more advice was given to single parents.

The amount of values in the advice varied a lot over the years, but some trends were still noticeable. For example, the valuation of traditions, conformity and universalism was at a downward trend whereas the valuation of benevolence was at rise during the study period. The most propagated value was independence in all years.

The biggest change in the rearing styles was the switch in the proportion of the permissive and authoritarian styles. Authoritarian style was more advocated in the beginning of study period, whereas permissive style was more advocated at the end of study period. The most recommended parenting style was authoritative rearing style.

The previously described changes may have come due to the transition from a communist state to democracy and from the overall individualization in the world and in the western media, which

started to influence Estonian journalism after the re-independence. In addition to the changes in the advice for raising children, the new regime changed the overall content of the magazine “Eesti Naine”.

## 9 KASUTATUD KIRJANDUS

Aavik, A., Aavik, T., Kõrgesaar, J. (2006) Parenting practices and personal values: comparison between parents of institutionalized and non-institutionalized adolescents. *TRAMES*, 2006, 10: 44–56

*Ajalugu: Audentese erakooli koduleht*. Kasutatud 27.05.2016 <https://audentes.ee/ajalugu/>

Baumrind, D. (2005). Patterns of Parental Authority and Adolescent Autonomy. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 108: 61-69.

Berk, L., E. (1994) *Child development* Boston [etc.]: Allyn and Bacon

DeVorea, E., R.; Ginsburgb, K., R. (2005). The protective effects of good parenting on adolescents. *Current Opinion in Pediatrics*, 17: 460-465.

Hansson, L. (2000). *Muutuv perekond Eestis ja Euroopas*. R. Vetik (toim.). Eesti Inimarengu aruanne. (lk 42-48).

Hepp, A. (2013). Communicative figurations of mediatized worlds: Mediatization research in times of the ‘mediation of everything’. *European Journal of Communication*, 28: 615-629.

Hudson, A. *Individualisation*. Professor Alastair Hudsoni kodulehekül. Kasutatud 27.05.2016 <http://www.alastairhudson.com/wordsandconcepts/Individualisation.pdf>

Kala, J. (2014) *Vanemate arvamus kasvatuses ja karistuses*. Kasutatud: 15.01.2016 [http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/43414/kala\\_jaana\\_ba\\_2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/43414/kala_jaana_ba_2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Kalmus, V. (1999). *Õppekirjanduses esinevate väärtuste uurimise metoodikast*. Mikk, Jaan (Toim.). Väärtuskasvatus õppekirjanduses: artiklite kogumik (6–22). Tartu: Tartu Ülikooli pedagoogika osakond. Tartu Ülikooli pedagoogika osakonna väljaanne; 8 <https://dub130.mail.live.com/mail/ViewOfficePreview.aspx?messageid=mg4y0HP7Ok5RGRlwAjfeQWUA2&folderid=flinbox&attindex=1&cp=-1&attdepth=1&n=79655772>

Kalmus, V. (2015) *Standardiseeritud kontentanalüüs*. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim) Kasutatud:

15.01.2016 <http://samm.ut.ee/kontentanalyyys>

Kalmus, V.; Vihalemm, T. (ilmumas 2016). Väärtused ja identiteedid. Vihalemm, P., Lauristin, M., Vihalemm, T., Kalmus, V. (Toim.). *Eesti ühiskond kiirenevas ajas: Eesti elaviku muutumine 2002-2014 uuringu Mina. Maailm. Meedia tulemuste põhjal*. Studia societatis et communicationis, 2. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kutsar, D.; Kasearu, K.; Kurrikoff, T. (2012). Family trends and changing parenting practices in Estonia. *Cognition, Brain, Behavior. An Interdisciplinary Journal*, 16: 171–190.

Lauristin, M.; Vihalemm, P. (ilmumas 2016). Eesti tee stagnaajast tänapäeva: sotsiaal-teaduslik vaade kolme aastakümne arengutele. Vihalemm, P., Lauristin, M., Vihalemm, T., Kalmus, V. (Toim.). *Eesti ühiskond kiirenevas ajas: Eesti elaviku muutumine 2002-2014 uuringu Mina. Maailm. Meedia tulemuste põhjal*. Studia societatis et communicationis, 2. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Lilleker, G. D. (2006). Mediatization. *Key Concepts in Political Communication*. (lk 117-122), London: Sage Publications.

Maimets, A. (2004) Ajakiri Eesti Naine tähistab oma 80. Sünnipäeva, Postimees, kasutatud: 15.01.2016 <http://www.postimees.ee/1412327/ajakiri-eesti-naine-tahistab-oma-80-sunnipaeva>

McQuail, D. (2000) *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. Tõlk. M. Karise, H. Noormets, K. Saks, Toim. P. Vihalemm, Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Narusk, A. (1995). *Estonian family in transition*. Nationalities Papers (lk 141-152) Philadelphia, Pa.: Taylor & Francis Group.

Pilve, E. (2002) *Ideoloogiline kasvatus nõukogude koolitunnis hilisstalinistlikus Eesti NSVs*. Kasutatud: 15.01.2016 [http://www.mnemosyne.ee/wordpress/wp-content/uploads/2011/02/Eli\\_Pilve\\_-\\_Ideoloogiline\\_kasvatus.pdf](http://www.mnemosyne.ee/wordpress/wp-content/uploads/2011/02/Eli_Pilve_-_Ideoloogiline_kasvatus.pdf)

Pöld, P. Redigeerinud: Tork, J. (1993) *Üldine kasvatusõpetus*. Tartu: TÜ trükikoda.

Rajasalu, T. (2002) *Eesti majandus 1940–90*. Eesti Entsüklopeedia. Kasutatud: 27.05.2016 [http://entsyklopeedia.ee/artikkel/eesti\\_majandus\\_1940%E2%80%9390](http://entsyklopeedia.ee/artikkel/eesti_majandus_1940%E2%80%9390)

Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings*

in *Psychology and Culture*, 2. <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1116>

Tulviste, T., Mizera, L., De Geer, B. (2012) Socialization Values in Stable and Changing Societies: A Comparative Study of Estonian, Swedish, and Russian Estonian Mothers. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 43: 480-497.

Vihalemm, P., Lauristin, M. (2004) *Eesti ühiskonna ja meedia muutumine 1965-2004* Toim. P. Vihalemm, Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965-2004 Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Vihalemm, T., Kalmus, V. (2008) Mental Structures in Transition Culture: Differentiating Patterns of Identities and Values in Estonia. *East European Politics & Societies*, 22: 901-927.

*Waldorfpedagoogikast: Tartu Waldorfgümnaasiumi kodulehekül* Kasutatud 27.05.2016  
<http://www.waldorfkool.info/page.php?p=57>

## 10 LISAD

### LISA 1

Kontentanalüüsi kodeerimisjuhend: Nõuandeid laste kasvatamiseks Eesti meedias Nõukogude Naise ja Eesti Naise 1986., 1992. ja 1998. aastate ajakirjanumbrite näitel

Valimi alus: Valimisse kuuluvad kõik kolme aastakäigu ajakirjanumbrid ning seal leiduvad rubriigid, mis annavad nõuandeid laste kasvatamiseks, olenemata sellest, kas loo pealkiri sellele viitab.

#### *A LOO TUNNUSED:*

A1 Loo pealkiri

A2 Ajalehe ilmumise aeg: kuupäev, kuu, aasta

A3 Lehekülj (leheküljed), millel lugu asub (märgitakse numbritega)

A4 Loo paiknemine leheküljel (lehekülgedel), esiletõstetus:

1 Lehekülje pikk põhilugu (kokku 2 või enam lehekülge)

2 Lehekülje põhilugu (1 lehekülg)

3 Põhiloo (esiletõstetud) lisalugu (näiteks eksperdi kommentaar)

4 Kõrvallugu, mis on graafiliselt üles tõstetud

5 kõrvallugu, mida pole üles tõstetud

A5 Autor:

1 Eesti ajakirjanik, toimetus

2 Ekspert (arst, psühholoog, jurist vms professionaalne nõuandja)

3 Välisautor

4 Lapsevanem

5 Muu kõneisik

A6 Informatsiooniallikas: (näiteks intervjuerimisel)

1 Ekspert

2 Lapsevanem

3 Vanavanem

4 Muu

A7 Loo tüüp:

1 juhtkiri

2 kiri toimetusele

3 persoonilugu

4 eraldi nõuanderubriik

5 kolumn

6 järjejutt

7 muu

#### *B NÕUANNETE SISU*

Määramaks tekstis käsitletavat nõuanded vastavasse valdkonda.

B1 Perekondlikud suhted

1 vanemate suhtumine lastesse

- 2 laste suhtumine vanematesse
- 3 nõuanded üksikvanematele
- 4 kasulapsed
- 5 õdede-vendade vahelised suhted
- B2 Adresseeritus vanemate soo põhjal
  - 1 isale suunatud nõuanded
  - 2 emale suunatud nõuanded
  - 3 mõlemale vanemale suunatud nõuanded/pole konkreetset pöördumist kummagi poole
- B3 Laste elukeskkond
  - 1 Laste tuba/ kodu
  - 2 laste riietus
- B4 Laste tervisega seotud nõuanded
  - 1 hügieen
  - 2 toitumine
  - 3 seksuaaltervis
  - 4 haigused, traumad
  - 5 (tervise)liikumine
  - 6 puudega lapsed
  - 7 Laste vaimne tervis
  - 8 meelemürgid
- B5 Laste vaba aeg
  - 1 laste omalooming
  - 2 mängimine
  - 3 laps ja töö (lapse (esimene) töökogemus, rahateenimine)
  - 4 rahvakombed
  - 5 muud harrastused
- B6 Laste haridus
  - 1 laste tulevikuplaanid
  - 2 kool
  - 3 kodusõpe
  - 4 lapsed ja raha: lastele rahatarkuse õpetamine
  - 5 viisakusreeglite õpetamine
- B7 Laste soo mainimine nõuannetes
  - 1 poiste iseärasused
  - 2 tüdrukute iseärasused
  - 3 mõlema sooga seotud nõuanded
  - 4 nõuanded, kus pole kumbagi sugu välja toodud
- B8 Laste eaga seotud nõuanded
  - 1 imik (kuni aastane laps)
  - 2 väikelaps (2-5- aastane laps)
  - 3 koolieelik (5-6- aastane laps)
  - 4 algkoolilaps (7-11-aastane/1.-4. klass)
  - 5 teismeiga (12-18-aastane)
- B9 Lapse suhted
  - 1 intiimsuhted
  - 2 sõprussuhted



## *C NÕUANNETES LEIDUVAD KASVATUSLIKUD VÄÄRTUSED*

Väärtused, mille vaimus lapsi õpetatakse kasvatama.

(Võetud Schwartzi järgi)

### C1 Iseseisvus

- 1 uudishimulikkus
- 2 loomingulisus
- 3 vabadus
- 4 oma eesmärkide valimine
- 5 sõltumatus
- 6 eneseaustus

### C2 Stimulatsioon

- 1 julgus,
- 2 vaheldusrikas elu, huvitav elu

### C3 Hedonism:

- 1 lõbutsemine, mõnu
- 2 elust rõõmu tundmine
- 3 õnnelikkus

### C4 Saavutamine:

- 1 edukus, suutlikkus
- 2 ambitsioonikus
- 3 mõjukus
- 4 intelligentsus

### C5 Võim:

- 1 sotsiaalne võim, autoriteetsus
- 2 materiaalne rikkus
- 3 sotsiaalne tunnustus, oma avaliku imidži säilitamine

### C6 Universalism:

- 1 keskkonna kaitse, ühtekuulumine loodusega,
- 2 sallivus, tolerantsus, sotsiaalne õiglus, võrdsus,
- 3 maailmarahu, maailmakodanikuks olemine

### C7 Heatahtlikkus:

- 1 abivalmidus
- 2 ausus, lojaalsus
- 3 vastutustundlikkus, andestamine
- 4 spirituaalsus
- 5 sõprus, armastus

### C8 Traditsioonid:

- 1 vagasus, tagasihoidlikkus, alandlikkus
- 2 traditsioonide austamine, normide ja reeglite austamine, järgimine
- 3 religioon, rahvakombed, kultuur

### C9 Konformsus:

- 1 kuulekus

- 2 vanemate ja eakate austamine
- 3 viisakus, enesedistsipliin
- C10 Turvalisus:
  - 1 puhtus, tervis
  - 2 rahvuslik julgeolek, ühtekuulmistunne
  - 3 sotsiaalne kord
  - 4 perekonna turvalisus

*D NÕUANNETES ESINEVAD KASVATUSLIKUD STIILID (Baumrindi järgi)*

D1 Autoritaarne

- 1 rangete reeglite kehtestamine
- 2 range karistamine
- 3 lastele kuulekuse õpetamine

D2 Autoriteetne

- 1 laste õiguste austamine
- 2 piiride paikapanemine
- 3 mõistlik ja mõistev suhtumine lastesse
- 4 lastel on osa perekonna otsustamisprotsessides

D3 Järeleandlik

- 1 selgete piiride paika panemine pole oluline
- 2 lapsed ise teevad kõik otsused
- 3 lapsevanem on igas olukorras toetav

D4 Mittekaasatud

- 1 lapsevanem ei võta osa lapse kasvatamisprotsessis (või võtab minimaalselt)
- 2 vaid laste esmavajaduste täitmine
- 3 reeglite kehtestamine on ebaoluline
- (4 vanemad on väga hõivatud)

## **Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks**

Mina, Linda Eensaar (sünnikuupäev: 02.04.1994), annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „NÕUANDED LASTE KASVATAMISEKS AJAKIRJADES NÕUKOGUDE NAINE JA EESTI NAINE NÕUKOGUDEAJA LÕPUL JA TAASISESEISVUNUD EESTIS“, mille juhendajad on Triin Kurrikoff ja Veronika Kalmus.

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 01.06.2016